

AZ UNIÓS JOG ÉS A MAGYAR
JOGRENDSZER VISZONYA

Szerkesztette
Tilk Péter

Pécs 2016

A nagyobb kockázatot jelentő szerencsejátékokat illetően a IV pénzügyi irányelv értelmében a 2000 EUR vagy afeletti összegű ügyletek esetében a szolgáltatóknak átvilágítást kell végezniük. Bizonyítottan alacsony kockázatú helyzetekben, kellően indokolt esetekben a tagállamok egyes szerencsejátékok vonatkozásában mentességet biztosíthatnak néhány vagy valamennyi követelmény alól. A mentesség megadását konkrét kockázattértékelésnek kell megelőznie. (A kaszinók nem részesülhetnek mentességben.)

A pénzügyi átutalások teljes nyomon követhetősége különösen fontos lehet a pénzügyi átutalások, illetve a terrorizmus finanszírozásának megelőzése, felderítése és kivizsgálása során. A pénzügyi átutalások szolgáltatói már a jelenleg hatályos jogszabályok értelmében is kötelesek a fizető félre vonatkozó adatokat továbbítani a pénzügyi átutalások során, az új szabályok értelmében azonban a kedvezményezettre vonatkozó információkat is továbbítani kell majd. Az új jogszabályok alapján az Európai Bankhatóságnak, az Európai Biztosítás- és Foglalkoztatásiügynökségnek és az Európai Értékpapírpiaci Hatóságnak iránymutatásokat kell kibocsátania az illetékes hatóságok és a pénzügyi átutalások részére arról, milyen intézkedéseket kell hozniuk az olyan pénzügyi átutalások esetében, amelyek esetében hiányoznak vagy hiányosak a megbízóra vagy a kedvezményezettre vonatkozó adatok.

Összességében elmondható, hogy a IV. pénzügyi irányelv jól beleilleszkedik abba a folyamatos szigorítási tendenciába, amely az elmúlt 25 évben jellemezte az EU-t a pénzügyi átutalások elleni küzdelem tekintetében.

Herke Csongor¹

A büntetőeljárás szabályai egyes EU dokumentumok tükrében

2015. május 25-én a Curtea de Apel Cluj (Románia) az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról szóló 2002/584/IB kerethatározat értelmezése tárgyában előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezett a C-241/15 számú Bob-Dogi-ügyben.²

Az érintett eljárásban egy román állampolgárral szemben magyar hatóságok bocsátottak ki európai elfogatóparancsot Magyarországon elkövetett bűncselekménnyel kapcsolatban, annak érdekében, hogy a gyanúsított büntetőeljárás lefolytatása céljából adják át. A gyanúsított Romániában előállításra került, azonban a román bíróság előzetes döntéshozatali kérelemmel az Európai Bírósághoz fordult. A kérdéseket előterjesztő román bíróság szerint ugyanis nem egyértelmű, hogy az európai elfogatóparancs végrehajtásakor hogyan kell eljárni, ha azt nem előzi meg nemzeti elfogatóparancs. A bíróság szerint ugyanis lehetséges, hogy amennyiben nincs elkülönült nemzeti elfogatóparancs, akkor az európai elfogatóparancs kibocsátására nem kerülhetett volna sor, így lehetséges a keresett személy átadás céljából való előzetes letartóztatása és átadása sem. A feltett kérdés: hogyan kell értelmezni a kerethatározat 8. cikk c) pontjának alkalmazásában az „elfogatóparancs [...] áll rendelkezésre” kifejezést; ez megköveteli-e, hogy rendelkezésre álljon egy nemzeti elfogatóparancs is.

A formainak tűnő kérdés mellett meghúzódik egy tartalmi jellegű is, amelynek lényege, hogy a 8. cikk c) pontjában szereplő „an enforceable judgment, an arrest warrant or any other enforceable judicial decision” megjelölésben, amelynek magyar fordítása: „végrehajtható ítélet, elfogatóparancs vagy más, azonos joghatállyal bíró végrehajtható bírósági határozat”, vajon az „arrest warrant” azaz „elfogatóparancs” mit is jelent valójában, és ebben a rendszerben „arrest warrant”-nak, elfogatóparancs-nak” tekinthető-e egy, a magyar jogszabályok alapján rendőrség vagy ügyészség által is kibocsátható elfogatóparancs.³

A belső elfogatóparancs szükségességével teljesen ellentétes álláspontot képvisel Katona, aki szerint már annak felvetése is értelmezhetetlen, hogy „merült-e fel adat arra vonatkozóan, hogy a terhelt Magyarország

¹ DSc. tanszékvezető egyetemi tanár, dékán-helyettes, PTE ÁJK Büntető és Polgári Eljárásjogi Tanszék

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=165671&pageIndex=0&doclang=HU&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=709989>

³ A Bíróság 2016. január 20. napján tartott tárgyalást az ügyben, a főtanácsnoki indítvány 2016. április elején várható.

államhatárain kívül tartózkodik-e”, mivel a „schengeni határokon” belül az államhatárokat az Európai Unió állampolgárai gyakorlatilag útközmény-ellenőrzés nélkül léphetik át, így ilyen adat nem is lehet. A törvényhozónak tehát Katona szerint az lehet a Tanácsi Kerethatározatnak megfelelő akarata, amely szerint, ha csak nem nyilvánvaló, hogy hazánkban tartózkodik az egyébként ismeretlen helyen lévő terhelt, az európai elfogatóparancsot kivétel nélkül minden esetben ki kell bocsátani. Az európai elfogatóparancs hatálya kiterjed hazánk területére is, tehát szerinte egyszerűen szükségtelemé válik az ún. belföldi elfogatóparancs kibocsátása.⁴ Ehhez képest Varga szerint csak akkor kerülhet sor az európai elfogatóparancs alkalmazására, ha nemzeti szinten elfogatóparancsot vagy ugyanilyen joghatással rendelkező egyéb végrehajtható bírósági határozatot bocsátottak ki.⁵ Peisch szerint pedig, ha a külföldön tartózkodó terhelt tartózkodási helye ismeretlen, egyidejűleg európai és nemzetközi elfogatóparancs kibocsátását kell indítványozni.⁶ A nemzetközi elfogatóparancsot azonban az 1996. évi XXXVIII. törvény szabályozza, és itt számos megtagadási ok van (Magyarország felségjogait csorbítja, biztonságát veszélyezteti vagy közrendjét sérti). Nemzetközi elfogatóparancs esetén a kérelmek teljesítésében két szint vesz részt: a minisztérium mint politikai és koordináló szerv, és a Fővárosi Törvényszék mint igazságügyi szerv.⁷

Hogy mi lesz a fenti jogeset megoldása, egyelőre nehezen prognosztizálható. Azonban ezek az egymástól gyökeresen ellentétes álláspontok is hűen tükrözik a büntetőeljárás európai intézményeivel kapcsolatos bizonytalanságokat. Számtalan tanulmány született hazánkban is, nemcsak Európában, amely azt vizsgálta, mennyire van esély egységes büntető jogszabályok megalkotására az Európai Unió tagállamai számára.⁸ A végső konklúzió általában az, hogy „nem érett még meg rá az idő”.

Álláspontunk szerint azonban ez a kérdés sem ilyen egyszerű. Azt le lehet szögezni, hogy arra soha nem fog „megérni az idő”, hogy egész Európára kiterjedő egységes büntető anyagi és eljárásjogi szabályokat alkossanak meg. Ennek számtalan oka van, és itt nemcsak a történeti gyökerekről, nemzeti szuverenitáshoz való ragaszkodásról vagy egyéb, gyakran említett okokról

⁴ Katona Tibor: Elemzés az elfogatóparancsról. *Büntügyi Szemle* 2009. 4. sz. 55-56. o.

⁵ Varga Karolina Etelka: Európai elfogatóparancs. sikertörténet a magyar integrációban? IX. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója, 2013-2014. 104. o.

⁶ Peisch András: Belföldi elfogatóparancs, európai elfogatóparancs, nemzetközi elfogatóparancs. Országos tudományos diákköri konferencia. Állam- és jogtudományi szekció. 2007. 118. o.

⁷ Részletesen l. Peisch: i.m. 125. o.

⁸ L. pl. Hanna Kuczynska: The problem of a European Code of Criminal Procedure. *PIE Perspectives Internationales et Européennes*. <http://revel.unice.fr/pie/?id=284>

van szó. Az is kérdéses, hogy egyáltalán szükséges-e minden EU-tagállamra kiterjedő, egységes büntető jogszabály-rendszer megalkotása. Amire inkább szükséges lehet az anyagi jogszabályok tekintetében az az, hogy legalább közelítsenek egymáshoz a büntetőjogilag üldözött magatartások (és azok büntetéssel való fenyegetettség), az eljárási jogszabályoknál pedig minél több módszerrel segítsék egymást a tagállamok a bűnüldözésben, ideértve a felderítést és a bizonyítást is.

Nem várható el ugyanis a büntető eljárásjog körében, hogy az igazságszolgáltatási szervezetrendszert (ideértve a számtalan országban lényegesen eltérő szervezeti felállású nyomozó hatóságokat, de az ügyészségeket, bíróságokat, sőt az ügyvédséget (védőket) is) vagy éppen az eljárás menetét egységesítsék. Nagyon nehéz, sőt egyenesen lehetetlen feladat lenne az angolszász típusú büntetőeljárásra rákényszeríteni a kontinentális rendszer metodikáját (és fordítva). A feladat tehát adott: meg kell keresni azokat az eljárási formákat, ahol elképzelhető az egységesítés, avagy legalábbis a magasabb fokú európai együttműködés. A tagállamok közötti bűnügyi együttműködés életre hívójaként Törő négy körülményt említ meg:

- a nemzetközi bűnözés erősödése,
- a hatékony nemzetközi kooperáció hiánya,
- a nemzeti joghatóságok uralma, valamint
- a közösség pénzügyi érdekeinek védelme és az illegális migráció veszélye, valósága.⁹

Az EU ennek szellemében bocsátott ki számtalan dokumentumot az elmúlt évtizedekben. Ezekben érződik a kezdeti puhatolózás időszaka, amikor is kisebb jelentőségű kérdésekhez nyúltak. Idővel egyre komolyabb problémák kerültek terítékre, de ezek sajnos néha meg is buktak a tagállami szűrőn.

Tanulmányomban azokat a főbb kérdéseket törekszem áttekinteni, amelyekben született már EU dokumentum (különös tekintettel a tisztességes eljárásra, a büntetőeljárás akadályokra, a bizonyítékokra és a kényszerítézkedésekre), és azt vizsgálni, hogy ezek mennyiben hatnak ki a magyar büntetőeljárásra.¹⁰

⁹ Törő Andrea: A kölcsönös elismerés elvén alapuló új EU-jogi instrumentumok, és az átfogó megoldást jelentő európai nyomozási határozat Forum. *Publicationes doctorandorum iuridicorum*. 2011. 169. o.

¹⁰ Persze ezeket a dokumentumokat más szempontok szerint is lehet kategorizálni. Így pl. Fantoly aszerint csoportosította, hogy a sértett jogait, a terhelt jogait, a ne bis in idem elvet, a közös nyomozócsoportokat vagy a kényszerítézkedéseket érinti-e az adott dokumentum. Fantoly Zsanett: A büntető eljárásjog és az EU joga. In: Hollán Miklós (szerk.): *Az EU mint a szabadság, a biztonság és a jog térsége*. Magyarország az Európai Unióban 2004-2014. Nemzeti Közszolgálati Igazgatóság Nemzetközi Intézet, Budapest 2014. 80-81. o.

I. A tisztességes eljárással kapcsolatos dokumentumok

A tisztességes eljárás – nem ritkán csak tisztességes bírósági eljárásról, sőt ezen belül is „fair tárgyaláshoz” való jogról van szó¹¹ – lényeges fogalmi elemeit az EJEB 6. cikke,¹² az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke és a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 14. cikke tartalmazza.

A „fair eljárásra” való jog a német szakirodalomban uralkodó nézet szerint a jogállamiság elvéből származtatható és összefügg az Alkotmányban rögzített általános szabadságjogokkal.¹³ A „fair eljárás” alapelve tehát ezért is az Alaptörvényből levezethető, azon alapuló elv és nem csupán az eljárásjogban érvényesülő „általános” alapelv. A „fair eljárás” elvének alappondolatát egyébként is az alkotmányjog jelentőségteljes, szabadságot biztosító funkciója adja, azoknak a személyeknek a vonatkozásában, akiknek szabadságjogait a büntetőeljárás fenyegeti.¹⁴ A „fair eljárás” elve tehát nemcsak egy objektív jog, sokkal inkább a terhelt igénye egy „fair eljárásra”, ezáltal a „fair eljárásra” való igény az egyes büntetőeljárások jogállami karakterét garantálja.¹⁵

A „fair eljárás” alapelvét az EJEE határozza meg, mégsem tekinthető csupán értelmezési irányelvnek, hanem a „fair eljárás” alapelvéből közvetlenül jogkövetkezményeket lehet meghatározni. Ezért ezt az alapelvet nemcsak joghétzagoknál kell segítségül venni, vagy kizárólagosan csak ott vizsgálni, ahol az eljárási szabálysértéseket speciális normák hiányában nem lehet megállapítani,¹⁶ hanem bármilyen esetben. A „fair eljárás” alapelvének konkretizálásával azonban óvatosan kell bánni. Körvonalait és állandó „vezérpilléreit” a joggyakorlat határozhatja meg. Minden részletében érvényes parancsokat és tilalmakat hiába kerestünk. Tipikusan az egyedi esetekben lehet a megfelelő szempontokat vizsgálni. Ezeknél a jogállamiság

¹¹ Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs 2004. 63. o.

¹² Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2007. 35. o.

¹³ Peter Cramer: Absprachen im Strafprozess. In: Festschrift für Rebmann. München 1989. 158. o.; Karlheinz Meyer: Anmerkung zu BGH. Urteil v. 6.7.1983. JR 1984/173. o.

¹⁴ Fenyvesi Csaba: A védői jogállás az alkotmányos büntető eljárás alapelvek tükrében. Jogtudományi Közlöny 2003. 5. sz. 215-226. o.; Fenyvesi Csaba: Constitutional principles in the light of the defensive position. Jogelméleti Szemle 2002. 1. sz. Elérhető: <http://jesz.ajk.elte.hu/fenyvesi9.html>

¹⁵ Claus Roxin: Strafverfahrensrecht. 22. Auflage. Beck, 1991. 12. o.

¹⁶ Bernd Schünemann: Absprachen im Strafverfahren? Grundlagen, Gegenstände und Grenzen. In: Gutachten zum 58. Juristentag. München 1990. 115. o.

szempontjából betartandó követelményeknél (pl. a fegyverek egyenlősége¹⁷ biztosításánál) minden egyedi eset kapcsán külön-külön kell megállapítani az „összkepet”. Megállapítható tehát, hogy a „fair eljárás” alapelve a jogállamiságba vetett bizalomból vezethető le.¹⁸

A „fair eljárás” alapelvének számos szerző szerint az eljárás valamennyi stádiumában érvényesülnie kell, ideértve a nyomozati szakot is,¹⁹ még akkor is, ha az eredeti elnevezés („fair trial”) csak a tárgyalásra utal.

A „fair eljárás” alapelve, mint az Alaptörvényből levezethető elv a vádlott alapvető jogai közé tartozik. Meghatározhatatlansága és kihatásai ellenére is mód van a konkretizálására. A „fair eljárásra” való igénynek alapvető jelentősége miatt, a büntetőeljárások hétköznapijaiban kell védendő értéket képviselnie. Schäfer szerint éppen a bizonyítékok felhasználásának a tilalma vezethet a „fair eljárásra” való igény érvényesüléséhez.²⁰

A Be. 43. § (2) bekezdés c) pontja alapján a terhelt jogosult arra, hogy megfelelő időt és lehetőséget kapjon a védekezésre való felkészülésre.²¹ Lényegében ugyanezt a rendelkezést ismétli meg a 179. § (4) bekezdése, amely szerint a gyanúsított kihallgatásáról a nyomozó hatóság olyan időben köteles intézkedni, hogy a terhelt megfelelő időt és lehetőséget kapjon a védekezésre való felkészülésre. A tárgyalás előkészítési szakban pedig a 275. § (2) bekezdése biztosít a tanács elnökének lehetőséget a védő akadályoztatása miatt a tárgyalás elhalasztására, ha a vádlott más védőt nem hatalmaz meg, illetőleg más védő kirendelése már nem lehetséges, vagy ha az új védő a tárgyalásig (idő hiányában) már nem tud a védelemre felkészülni (s ugyanígy szól a tárgyalási szakban a 281. § (3) bek.²²). Ha tehát a hatóság felismeri, hogy a korábban adott ígéretet nem tudja betartani, alkotmányjogi kötelezettsége, hogy a védő és a vádlott figyelmét erre felhívja. Ez a figyelmeztetési kötelezettség a „fair eljárás” parancsából származtatható és azt szolgálja, hogy a védelem az immáron megváltozott

¹⁷ Fenyvesi Csaba: Fegyveregyenlőség az ügymegismerésben. Collega 2002. 5. sz. 8-12. o.

¹⁸ Ezzel ellentétes véleményt formál: Thomas Rönnau: Die Absprache im Strafprozess. Nomos Recht, 1990. 209. o.

¹⁹ Ralf Tschewink: Absprachen im Strafprozess. Frankfurt am Main 1995. 85. o.

²⁰ Gerhard Schäfer: Die Praxis des Strafverfahrens. 4. Auflage. Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz 1986. 295. o.

²¹ A 43. § (4) bekezdése szerint terhelt számára úgy kell biztosítani a felkészülési lehetőségét, hogy az ne járjon az eljárás folytatására nézve aránytalan nehézséggel.

²² Be. 281. § (3) bek. Ha a megidézett védő nem jelent meg, helyette a vádlott más védőt hatalmazhat meg, illetőleg – ha a védő tárgyalási részvétele kötelező – a meg nem jelent védő helyett más védőt kell kirendelni. Az új védőnek megfelelő időt kell biztosítani ahhoz, hogy a védelemre felkészüljön. Ha ez azonnal nem lehetséges, a tárgyalást a meg nem jelent védő költségére el kell halasztani.

tényálláshoz tudjon alkalmazkodni, és ebben a megváltozott helyzetben a lehetséges védelmi lehetőségeket ki tudják meríteni. Weider szerint ez a figyelmeztetési kötelezettség nemcsak akkor áll fenn, ha a körülmények megváltozása a hatóság véleményének a változásához vezet, hanem minden olyan esetben, ha a hatóság (különösen a bíróság) a korábbitól eltérő értékelésre jut.²³

A „fair eljárás” elvén belül kiemelt szerepet kap az ésszerű időn belüli bíróság elé állítás illetőleg eljárás követelménye. Lényegében nem másról van szó, mint az eljárás gyorsításának elvéről.

A Be. számos rendelkezést tartalmaz, amely igyekszik elősegíteni a soron kívül eljárás előírásával az eljárás gyorsítását (l. 64/A. §, 136. § (1) bekezdés, 138/B. § (5) bekezdés, 403. § (2) bekezdés, 411. § (4) bekezdés, 552. § (3) bekezdés, 598. § (1) bekezdés stb.). Ezek a rendelkezések a gyakorlatban lex imperfectaként funkcionálnak, ugyanis egyrészt a Be. semmilyen konkrét előírást nem tartalmaz a soron kívüli eljárás lefolytatására (milyen eszközzel kell a célt elérni stb.), másrészt a soron kívüliség követelményének megsértése nem jár semmilyen szankcióval.

Az EJEÉ 5. Cikkének 3. pontjában és 6. Cikkének 1. pontjában meghatározott ésszerű határidő követelményének megsértése esetén az EJEÉB-hez lehet fordulni jogorvoslatért.²⁴ Nem véletlen, hogy a részletrendelkezések hiánya miatt hazánk többször került „vádoltak padjára” a strasbourgi szerv előtt az ésszerű határidő követelményének megsértése miatt.²⁵

Az eljárás gyorsításának elve egyébként relatív, a megfelelő határidőt és az eljárás egészének megfelelő időn belüli lefolytatását mindig az egyedi eset sajátos körülményei alapján kell megítélni. Az eljárás gyorsításának elve a terhelt védelmére szolgál, és ezért akár a bírósági gondoskodási kötelezettség kifejeződésének is tekinthetjük. Mint már említettük, az eljárás hosszú tartama enyhítő körülmény lehet, különösen akkor, ha az elhúzóadás a terheltnek fel nem róható. A büntetéskiszabási tényezőkkel kapcsolatos korábbi BK154. számú büntetőkollégiumi állásfoglalásnak a büntetést befolyásoló tárgyi tényezőkkel foglalkozó III. része a 10. pontban expressis verbis kimondta: „Enyhítő körülmény, ha az elkövető hosszabb ideig állt a

²³ Hans-Joachim Weider: Mitteilungen des Hessischen Richterbundes. 1988. 1. sz. 2. o.

²⁴ Fenyvesi Csaba: A védő az Emberi Jogok Európai Bírósága határozatainak tükrében. Európa 2002. 3. sz. 22-33. o.; Fenyvesi Csaba: Der Verteidiger im Spiegel der Beschlüsse des Europäischen Gerichtshofes für Menschenrechte. MR 2003. 3. sz. 19-37. o.; Fenyvesi Csaba: The defence lawyer in the aspect of the decisions of the European Court of Human Rights. Jogelméleti Szemle 2002. 2. sz. Elérhető: <http://jesz.ajk.elte.hu/fenyvesi10.html>

²⁵ Balla Lajos – Kardos Sándor: A tisztességes eljárásról a strasbourgi bíróság gyakorlatában I-II. Bírál Lapja 2005. 1. sz. 34-53. o. és 2005. 2. sz. 40-53. o.

büntetőeljárás súlya alatt; nagyobb a nyomatéka, ha előzetes fogva tartásban volt, és ilyenkor az előzőnél rövidebb tartam is enyhítőként értékelhető”. Az ennek megfelelő bírói gyakorlat aztán ténylegesen enyhítő jelleget tulajdonít az eljárásnak a terhelt magatartásától független elhúzóadásának.

A fenti elveknek megfelelően az EU számos dokumentumot bocsátott ki a tisztességes eljárás elvének érvényesülése érdekében. Ezek közül az alábbiakat emeljük ki:

- az Európai Bizottság 2013/C 378/02 sz. ajánlása a büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltattott személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról;
- az Európai Parlament és a Tanács 2013/48/EU irányelve a büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonáskor történő tájékoztatásához való jogról és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról;
- az Európai Parlament és a Tanács 2012/13/EU irányelve a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról;
- a Bizottság 2013/C 378/03 sz. ajánlása a büntetőeljárás során a gyanúsítottak vagy vádlottak költségmentességhez való jogáról;
- az Európai Parlament és a Tanács 2010/64/EU irányelve a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról;
- az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve a büneselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról.

ad a) A büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt (együttesen: terhelt) kiszolgáltattott személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról szóló bizottsági ajánlás célja, hogy ösztönözze a tagállamokat valamennyi olyan terhelt eljárási jogainak erősítésére, aki életkora, szellemi vagy fizikai állapota, illetve fogyatékossága miatt nem képes megérteni a büntetőeljárást, és hatékonyan részt venni abban. Az ajánlás szerint lényeges, hogy gyorsan azonosítsák és elismerjék a büntetőeljárás során a terhelt kiszolgáltattottságát. A rendőrtiszteknek, illetve a büntülőző vagy igazságügyi hatóságoknak emellett lehetőséjüknek kell lennie arra, hogy független szakértőt kérjenek fel a kiszolgáltattottság mértékének, a kiszolgáltattott személy szükségleteinek, valamint az érintett személlyel kapcsolatosan meghozott vagy tervezett intézkedések célszerűségének vizsgálatára.

A terheltnek és ügyvédeknek a nemzeti joggal összhangban jogosultaknak kell lenniük arra, hogy megtámadják az esetleges kiszolgáltattottságukra vonatkozóan a büntetőeljárás keretében adott

értékelést, különösen akkor, ha állapotuk jelentős mértékben korlátozhatja vagy akadályozhatja alapvető jogaik gyakorlását. Ez a jog nem kötelezi a tagállamokat arra, hogy olyan különleges jogorvoslati eljárásról, külön mechanizmusról vagy panasztételi eljárásról gondoskodjanak, amelyek keretében az ilyen jellegű mulasztás vagy megtagadás ellen jogorvoslattal lehet élni.

A kiszolgáltatott személyeknek megfelelő segítségnyújtásra és támogatásra van szükségük a büntetőeljárás folyamán. Ennek érdekében a kiszolgáltatott terhelt jogi képviselőjét vagy egy megfelelő nagykorú személyt a lehető leghamarabb tájékoztatni kell az érintettel szemben indított büntetőeljárásról, a vád jellegéről, az eljárási jogokról és az igénybe vehető jogorvoslatokról. A jogi képviselőt vagy megfelelő nagykorú személyt a lehető leghamarabb értesíteni kell a szabadságelvonásról, továbbá tájékoztatni kell annak indokairól, kivéve, ha ez ellentétes volna az érintett személy elsődleges érdekeivel.

Különlegesen kiszolgáltatottként ismerik el azokat a személyeket, akik nem képesek követni és megérteni a büntetőeljárást. A tisztességes eljáráshoz való jogaik biztosítása érdekében az említett személyek ügyvéd javára nem mondhatnak le jogaikról.

A kiszolgáltatott személyek nem minden esetben képesek felfogni a velük szemben alkalmazott rendőrségi kihallgatás tartalmát. Annak elkerülése érdekében, hogy vitassák a kihallgatásokon elhangzottakat, és ezért a kikérdezés szükségtelen megismétlésére kerüljön sor, az ajánlás szerint a szóban forgó kihallgatásokat audiovizuális felvételen rögzíteni kell.

A kiszolgáltatott személyek konkrét eljárási jogait az ajánlás szerint attól az időponttól kezdve kell alkalmazni, amikor megvádolták (meggyanúsították) őket bűncselekmény elkövetésével:

- gyorsan azonosítani kell a kiszolgáltatott személyeket, és el kell ismerni az állapotukat;
- a tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy valamennyi illetékes hatóságnak lehetőség legyen arra, hogy független szakértő által végzett orvosi vizsgálat révén azonosítsa a kiszolgáltatott személyeket, határozza meg kiszolgáltatottságuk mértékét és sajátos szükségleteiket;
- az említett szakértő indokolt véleményt adhat a kiszolgáltatott személlyel szemben hozott vagy tervezett intézkedések célszerűségéről.

A kiszolgáltatott személyek jogai közül az ajánlás az alábbiakat emeli ki.

1. A megkülönböztetés tilalma: a kiszolgáltatott személyekkel szemben a nemzeti jog alapján nem alkalmazható semmiféle hátrányos megkülönböztetés, és tisztetben kell tartani a kiszolgáltatott személyek számára biztosított eljárási jogokat. figyelembe véve kiszolgáltatottságuk jellegét és mértékét.

2. A kiszolgáltatottság védelme: a tagállamoknak elő kell írniuk a kiszolgáltatottság védelmezését különösen azon személyek esetében, akiket súlyos lelki, szellemi, fizikai vagy érzékszervi fogyatékoság, elmebetegség vagy kognitív zavar akadályoz abban, hogy megértsék az eljárást és hatékonyan részt vegyenek abban.
3. A tájékoztatáshoz való jog: a fogyatékos személyeket (szükség esetén jogi képviselőjüket vagy egy megfelelő nagykorú személyt) tájékoztatni kell az ezen ajánlásban említett konkrét eljárási jogokról, különösen azokról, amelyek
 - a tájékoztatáshoz,
 - az orvosi segítségnyújtáshoz és
 - az ügyvédi segítség igénybevételéhez való joggal,
 - a magánélet tisztetben tartásával, valamint
 - adott esetben az előzetes letartóztatással összefüggő jogokkal kapcsolatosak.
4. Az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jog: ha a kiszolgáltatott személy nem képes megérteni és követni az eljárást, nem fosztható meg a 2013/48/EU irányelv szerinti, ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogától (l. b) pont).
5. Az orvosi segítségnyújtáshoz való jog: a kiszolgáltatott személyeknek szisztematikus és rendszeres orvosi segítséget kell kapniuk a büntetőeljárás során, amennyiben megfosztják őket a szabadságuktól.
6. A kihallgatás rögzítése: a kiszolgáltatott személyek kihallgatásait a tárgyalást megelőző nyomozati szakaszban audiovizuális felvételen kell rögzíteni.
7. Szabadságelvonás: a büntetőjogi felelősséget megállapító ítélet meghozatala előtt a kiszolgáltatott személyekkel szemben szabadságelvonással járó intézkedés alkalmazására a legvégső esetben, arányosan, és az adott személy szükségleteinek megfelelő feltételek mellett kerülhet sor, és a kiszolgáltatott személyek megfelelő elhelyezést kapjanak.
8. A magánélet védelme: a hatóságoknak megfelelő intézkedéseket kell hozniuk a kiszolgáltatott személyek magánéletének, személyi séthetlenségének és személyes adatainak (köztük az orvosi adatoknak) a védelmére a büntetőeljárás folyamán.
9. Az európai elfogatóparanchoz kapcsolódó eljárások: a végrehajtó tagállamnak gondoskodnia kell arról, hogy az ezen ajánlásban említett konkrét eljárási jogok letartóztatásuktól fogva megillessék az európai elfogatóparanchoz kapcsolódó eljárások hatálya alatt álló kiszolgáltatott személyeket.

Ahhoz, hogy ezek a jogok megfelelően érvényesüljenek, az ajánlás 18. pontja szerint a bűnüldöző és igazságügyi hatóságoknak külön képzést kell kapniuk.

ad b) Az ügyvédi segítség igénybevételéhez, a tájékoztatáshoz és a kommunikációhoz való jogról szóló 2013/48/EU irányelv kifejezetten visszautal az EJEE korábban idézett 6. cikkére (emeltet az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikkére és a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 14. cikkére), azaz a tisztességes eljárás követelményére.

Az irányelv kiemeli, hogy a büntetőügyekben hozott határozatok kölcsönös elismerése elvének érvényesítése előfeltételként szükséges teszi, hogy a tagállamok megbízzanak egymás büntető igazságszolgáltatási rendszerében²⁶. A kölcsönös elismerés foka nagymértékben függ számos tényezőtől, így a terheltek jogait garantáló mechanizmusoktól és a kölcsönös elismerés elve alkalmazásának megkönnyítéséhez szükséges közös minimális normáktól.

A kölcsönös elismerés alapja a Lisszaboni Szerződés 61. cikke, amely szerint az Unió „a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térséget” alkot, amelyben a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés a büntetőügyekben hozott bírósági ítéletek és határozatok kölcsönös elismerésének elvén alapul.²⁷

A kölcsönös elismerés elvének mellékhatása Karsai szerint, hogy a végrehajtó hatóság kénytelen a másik állam jogalkotójának az értékítéletét is elfogadni olyan cselekmény esetén, amely a végrehajtás szerinti államban nem büncselekmény. Megoldás lehet szerinte az ilyen helyzetekre az asszimiláció elvének érvényesítése: az „ugyanúgy – ugyanolyan feltételekkel” kitétel miatt az össze nem hasonlítható esetekben ne járjon el a végrehajtó állam, hiszen nem tudja biztosítani az „ugyanúgy” szintjét.²⁸ Sok esetben nehezíti meg azonban a nemzetközi büntügyi együttműködést az, hogy nem ismerjük a másik jogrendszert, így nem tudjuk megítélni, milyen információkra van szüksége a megkereső országnak.²⁹

²⁶ A kölcsönös elismerés elve az áruk szabad mozgásával kapcsolatos 1979-es Cassis de Dijon ügyben jelent meg először a közösségi jogban. Aztán az 1999. október 15-16-án Tampereben megtartott rendkívüli konferencián fogalmazták meg először a kölcsönös elismerés elvét mint a szabadság, biztonság és jog érvényesülésének sarokkövét. Molnár: i.m. 104. o.

²⁷ Karsai Krisztina – Ligeti Katalin: Magyar alkotmányosság a büntügyi jogsegélyjog ítvésztiőiben. Magyar Jog 2008, 6. sz. 403. o.

²⁸ Karsai Krisztina: Emberi jogok védelme és az európai nyomozási határozatok. Rendészet és Emberi Jogok 2012. 3. sz. 26. o.

²⁹ James Gábor: „A svájci kapcsolat”. Ügyészek Lapja 2009. 16. sz. 118. o.

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 82. cikkének (2) bekezdése a tagállamokban alkalmazandó minimumszabályok megállapításáról rendelkezik a határokon átnyúló vonatkozású büntetőügyekben a bírósági ítéletek és határozatok kölcsönös elismerésének, valamint a rendőrségi és igazságügyi együttműködésnek a megkönnyítése érdekében. Az irányelv kiemeli, hogy az említett cikk szerint „a személyek jogai a büntetőeljárásban” az egyik olyan terület, amelyen minimumszabályok állapíthatók meg.

Történetileg a nemzetközi büntügyi jogsegély természetével kapcsolatosan két nézet létezett:

- az ún. Rechtspflege-nézet szerint (I. von Lammasch) a büntügyi jogsegély teljesítése a büntetőhatalom gyakorlása, és mint ilyen a megkeresett állam büntetőeljárás cselekményének tekintendő;
- a Rechtshilfe-nézet a nemzetközi büntügyi jogsegély államközi jellegét hangsúlyozta és rámutatott, hogy a büntügyi jogsegély tulajdonképpen a külföldi állam büntető igényének az érvényesítését segíti elő és ebben az értelemben nem minősül a saját büntetőhatalom gyakorlásának.³⁰

A büntügyi együttműködésnek három fő formája lehetséges:

- az általános nemzetközi igazságügyi együttműködés (az igazságügyi szervek jogsegély-típusú kooperációja a tagállami igazságügyi hatóságok között);
- ha a büncselekményt az Európai Unió tagállamában követik el: a vonatkozó uniós jogszabályok, egyezmények lényegesen megkönnyítik az együttműködést az Európai Unió tagállamai között;
- részben vertikális együttműködés is lehet, ha a tagállami hatóságok mellett az Európai Unió Bizottságával, azon belül is az OLAF-fal is együtt kell működnie a tagállamnak.³¹

Karsai és Ligeti a jogsegélynek négy szakaszát különíti el:

1. a jogsegély megkeresés továbbítása (Übermittlungsverfahren): tisztán nemzetközi jogi jellegű (az igazság- illetve külügyminisztériumok között);
2. a jogsegély megkeresés jogszerűségének vizsgálata (Zulässigkeitsverfahren): tisztán igazgatási eljárás (de van nemzetközi vetülete);
3. a jogsegély teljesítésének engedélyezése (Bewilligungsverfahren): tisztán igazgatási eljárás;
4. a jogsegély teljesítése (Vollzugsverfahren): a büntetőeljáráshoz hasonló eljárás (strafprozessähnliche Verfahrenstregeln).³²

³⁰ Részletesen I. Karsai - Ligeti: i.m. 400. o.

³¹ Törő: A kölcsönös elismerés... 169-170. o.

³² Karsai - Ligeti: i.m. 401. o.

Ezek a célok illetve feltételek alapján az irányelv az alábbiakat határozta meg.

1. Az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jog a büntetőeljárás során. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a terheltek ügyvédi segítséget vehessenek igénybe abban az időpontban és olyan módon, hogy az érintett személy a gyakorlatban hatékonyan érvényesíthesse a védelemhez való jogát. Ezt a jogot indokolatlan késedelem nélkül kell biztosítani, azaz

- első kihallgatásának megkezdését megelőzően;
- bármely nyomozási vagy más bizonyítási cselekmény lefolytatásakor;
- a szabadságelvonás megkezdését követően;
- a bíróság előtti megjelenés előtt kellő időben.

Az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jog a következőket foglalja magában:

- a terheltek joga van a védővel négy szemközt beszélni és kommunikálni, a kihallgatás megkezdését megelőzően is (ennek titkosságát is biztosítani kell a 4. cikk értelmében);
- a védő jelen lehet, és hatékonyan részt vehet a kihallgatás során;
- egyes bizonyítási cselekményeknél biztosítani kell a védő jelenléti jogát (a minimumszabályok szerint ezeknek a felismerésre bemutatás, a szembesítés és a bizonyítási kísérlet felel meg).

A materiális védelem elvét is rögzíti az irányelv, azaz a hatóságoknak biztosítaniuk kell a védői jogok érvényesülését (és semmiképpen sem meggátolni azokat). Ugyanakkor az irányelv szerint a terheltek az egyes jogok gyakorlásáról a 9. cikk értelmében lemondhat.

Ezek a szabályok kötelezően érvényesülnek, azoktól csak rendkívüli körülmények esetén, csak a bírósági szak előtt és csak az alábbi esetekben lehet eltérni:

- a terheltek és a védők nagy földrajzi távolságban találhatóak, és ez lehetetlenné teszi azon jogának biztosítását, hogy a szabadságelvonás megkezdését követően indokolatlan késedelem nélkül igénybe vehessenek ügyvédi segítséget;
- sürgősen meg kell akadályozni a valamely személy életét, szabadságát vagy testi épségét fenyegető, súlyosan hátrányos következmények bekövetkeztét;
- a nyomozó hatóságok azonnali intézkedése elengedhetetlen ahhoz, hogy megakadályozzák a büntetőeljárás érdemi veszélyeztetését.

Az ügyvédi segítséghez való jog az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban az alábbi jogosultságokat foglalja magában (10. cikk):

- az ügyvédi segítség időben való igénybevétele;
- az ügyvéddel való találkozáshoz és kommunikációhoz való jog;
- az ügyvédje jelen lehet a terheltek kihallgatása során a nemzeti jog szerinti eljárásokkal összhangban.

2. A tájékoztatáshoz való jog. A tájékoztatáshoz való jog az alábbi jogosultságokat foglalja magában.

- Az 5. cikk értelmében a szabadságelvonással érintett terheltek joga van arra, hogy legalább egy általa megnevezett személyt (hozzátartozóját, munkáltatóját stb.) indokolatlan késedelem nélkül értesítsék a szabadságelvonásról.
- A 18 év alatti a kiskorú feletti szülői felügyeleti jog gyakorlója a lehető leghamarabb tájékoztatást kell, hogy kapjon a szabadságelvonásról és annak indokairól.

Az ügyvédi tevékenységhez fűződő joghoz kapcsolódó utóbbi két kivétel (testi épség illetve büntetőeljárás veszélyeztetése) kivételes esetben itt is érvényesülhet.

3. A kommunikációhoz való jog. Az irányelv a tájékoztatáshoz való jogtól megkülönbözteti a kommunikációs jogot. Ennek alapján a fogvatartott terheltek joga van ahhoz, hogy legalább egy személlyel (pl. hozzátartozójával) késedelem nélkül kommunikáljon, kivéve, ha azt kényszerítő vagy arányos operatív követelmények indokolják.

A kommunikációhoz való jog másik esete, ha a terheltek nem az adott tagállam állampolgárságával rendelkeznek, mert ilyenkor az állampolgársága szerinti állam konzuli hatóságait indokolatlan késedelem nélkül értesíteni kell, illetve azokkal kommunikálhat (sőt a konzuli hatóságok látogatást tehetnek nála, joga van velük beszélni és levélben érintkezni stb.).

ad c) Az indokolás szerint a fenti irányelvet a 2012/13/EU irányelv azon rendelkezéseinek figyelembevételével kell végrehajtani, amelyek előírják, hogy a terheltek haladéktalanul tájékoztatni kell az ügyvédi segítség igénybevételére vonatkozó jogáról, valamint, hogy a terheltek letartóztatása vagy őrizetbe vétele esetén az adott személynek haladéktalanul át kell adni egy jogokról szóló írott tájékoztatást, amely információt tartalmaz az ügyvédi segítség igénybevételére vonatkozó jogról is.

A büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló irányelv kibocsátására a Tanács 2009. november 30-án elfogadott állásfoglalás B. intézkedési tervének keretében került sor. Az említett ütemterv ugyanis a büntetőeljárásban a terheltek eljárási jogainak megerősítését célozta meg, fokozatos megközelítést alkalmazva. Ennek keretében az alábbi intézkedések elfogadására hívott fel:

- a fordításhoz és tolmácsoláshoz való jog (A. intézkedés).
- a jogokról és a vádról való tájékoztatáshoz való jog (B. intézkedés).
- a jogi tanácsadáshoz való jog és a költség-mentesség (C. intézkedés).
- a hozzátartozókkal, munkaadókkal és konzuli hatóságokkal való kapcsolattartáshoz való jog (D. intézkedés), valamint
- a veszélyeztetett gyanúsítottakra vagy vádlottakra vonatkozó különleges biztosítékok (E. intézkedés).

Ez az irányelv is csak minimumszabályokat határoz meg, tiszteletben tartja az alapvető jogokat, és igazodik a Chartában elismert elvekhez. Az irányelv 3. cikke alapján a terhelteknek haladéktalanul szóban vagy írásban tájékoztatást kell kapniuk az alábbi jogaikról:

- védő igénybevételének joga;
- térítésmentes jogi tanácsadásra való jogosultság igénybevételének feltételei;
- a vádra vonatkozó tájékoztatáshoz való jog;
- a tolmácsoláshoz és fordításhoz való jog;
- a hallgatáshoz való jog.

Az irányelv 4. cikke külön rendelkezik arról, hogy az őrizetbe vett (fogvatartott) terhelteknek haladéktalanul kézhez kell kapniuk a jogaikról szóbeli írásbeli tájékoztatást, és azt a szabadságelvonásuk ideje alatt a birtokukban tarthatják. Ez az írásbeli tájékoztatást az előbb említett jogokon kívül az alábbi jogokkal egészül ki:

- az ügy anyagaiba való betekintés joga;
- a konzuli hatóságok és egy személy értesítéséhez való jog;
- sürgősségi orvosi ellátáshoz való jog;
- legfeljebb hány óráig vagy napig lehet megfosztva szabadságától, mielőtt igazságügyi hatóság (bíró) elé állítják;
- milyen jogorvoslati lehetőségek állnak rendelkezésre.

Az irányelv melléklete egy mintát is tartalmaz az írásbeli tájékoztatóra nézve, külön feltüntetve az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásban használandó mintát.

Az irányelv részletesen szabályozza a váddal kapcsolatos tájékoztatáshoz való jog elemeit is. Eszerint

- haladéktalanul biztosítani kell, hogy a terheltek arról a bűncselekményről, amelynek elkövetésével gyanúsítják vagy vádolják őket, megfelelő részletességgel tájékoztatást kapjanak;
- a fogvatartottnak fogvatartásuk okairól és az annak alapjául szolgáló bűncselekményről is haladéktalanul tájékoztatást kell adni;
- legkésőbb a vád benyújtásakor a vádra vonatkozóan részletes tájékoztatást kell nyújtani a bűncselekmény jellegéről és jogi minőségéről, valamint a vádlott szerepének jellegéről;
- az eljárás tisztességességének megővéséhez szükséges, hogy a terhelteket haladéktalanul tájékoztassák a megadott információkban bekevertetett bármely változásról.

Végül meg kell említeni, hogy az irányelv érinti az iratbetekintési jogot is, amit a 7. cikk (3) bekezdése értelmében legkésőbb a vád tartalmának bírósághoz való, elbírálás céljából történő benyújtásakor, térítésmentesen biztosítani kell.

ad d) A Bizottság a 2013/48/EU irányelv rendelkezéseinek megfelelően bocsátotta ki a 2013/C 378/03 sz. ajánlását a büntetőeljárás során a gyanúsítottak vagy vádlottak költségmentességhez való jogáról abból a célból, hogy a védőhöz való jog hatékonyan érvényesülhessen.

Az Ajánlás 1. szakasz 2. pontja szerint a büntetőeljárás során a terheltektől az időponttól jogosult költségmentességre, hogy bűncselekmény elkövetésével gyanúsítják, és ez a jog az eljárás befejezéséig fennáll.

A költségmentesség igénybevételének a feltételeit (kérvényezésének módja és benyújtásának helye, egyértelmű jogosultsági feltételek, valamint a panaszlehetőségek elutasítás vagy pl. nem megfelelő védelem esetén) könnyen hozzáférhetően és közérthetően kell a terheltek tudomására hozni.

A költségmentességre való jogosultság meglétéhez két dolgot kell vizsgálni:

- „anyagi helyzet vizsgálata”: ha a terheltenk anyagi helyzete miatt nem áll rendelkezésére megfelelő pénzügyi forrás a védelem és az eljárás költségei egészének vagy egy részének fedezésére;
- „megalapozottság vizsgálata”: a költségmentesség az igazságszolgáltatás érdekében szükséges.

Az anyagi helyzet vizsgálatát objektív tényezőkre tekintettel kell megállapítani (jövedelem, tőke, családi helyzet, életszínvonal, a védőügyvéd költségei stb.). Kiskorú terheltnél csak a saját vagyonát lehet figyelembe venni (a szülők vagyonát nem!). Nincs lehetőség a családi jövedelem összevonására sem. A kérelmeket méltányosan kell elbírálni és csak minimálhatár állapítható meg, ami alatt meg kell adni a költségmentességet (de nem írható elő, hogy fölülte meg kell tagadni).

A megalapozottság vizsgálata körében az alábbi tényezők mértilhetnek fel:

- az ügy bonyolultsága,
- a terhelte társadalmi és személyes helyzete,
- a bűncselekmény súlya,
- a potenciálisan kiszabható büntetés mértéke.

Szabadságvesztéssel is fenyegetett bűncselekmények esetén az Ajánlás szerint vételezni kell, hogy a költségmentesség az igazságszolgáltatás érdekét szolgálja.

Végül meg kell említeni, hogy az Ajánlás szorgalmazza, hogy a költségmentesség keretében nyújtott jogi segítségnyújtás (védelem) szakmai színvonalát emelni kell.

ad e) A c) pontban említett tanácsi állásfoglalás A. intézkedési terv keretében került kibocsátásra az Európai Parlament és a Tanács 2010/64/EU irányelve a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról.

Az Irányelv leszögezi, hogy a büntetőügyekben hozott határozatok kölcsönös elismerése elvének megvalósítása előfeltételként szükségessé teszi, hogy a tagállamok megbízzanak egymás büntető igazságszolgáltatási rendszerében. A kölcsönös elismerés foka nagymértékben függ számos tényezőtől, így a terheltek jogait garantáló mechanizmusoktól és a kölcsönös elismerés elve alkalmazásának megkönnyítéséhez szükséges közös minimumstandardoktól. Ennek megfelelően az Irányelv szerint a büntetőügyekben hozott határozatok kölcsönös elismerése csak a bizalom szellemében működhet hatékonyan, amelynek keretében nem kizárólag az igazságügyi hatóságok, hanem a büntetőeljárás összes szereplője is egyenértékűnek tekinti a többi tagállam igazságügyi hatóságai által hozott határozatokat a sajátjaival, ami nemcsak a másik tagállam szabályainak helyénvalóságába, hanem a szabályok megfelelő alkalmazásába vetett bizalmat is feltételezi. A tagállami büntetőeljárásokban hozott határozatok körébe mind a nyomozati eljárás, mind a bírósági eljárás határozatai beletartozhatnak, beleértve a büntetés-végrehajtási bíraskodás döntéseit és a bizonyítással kapcsolatos határozatokat.³³

Az irányelv a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról szóló tanácsi kerethatározatra irányuló, 2009. július 8-i bizottsági javaslatra, valamint a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvre irányuló, 2010. március 9-i bizottsági javaslatra támaszkodik.

Az EJEE-nek a tanulmány elején is idézett 6. cikke tartalmazza a tolmácsolás és fordítás igénybevételéhez való jogot azok számára, akik nem beszélnek vagy nem értik az eljárás nyelvét. Ezen irányelv elősegíti a jogok gyakorlati alkalmazását.

Az irányelv elsőként a tolmácsoláshoz való jogot rögzíti (2. cikk). Ennek megfelelően a büntetőeljárás nyelvét nem beszélő vagy nem értő terheltek késedelem nélkül tolmácsolást vehetnek igénybe az eljárás minden szakában (ideértve a hallásban vagy beszédben akadályozottakat is). A 2. cikk 2. pontja azt is rögzíti, hogy a tisztességes eljárás védelme céljából a tagállamok biztosítsák, hogy tolmácsolás álljon rendelkezésre a terheltek és védőik között a kihallgatásokkal, jogorvoslati vagy más eljárási kérelmek benyújtásával közvetlen összefüggésben álló kommunikáció céljára.

A tolmácsoláshoz való jog hatékony érvényesülése érdekében az irányelv előírja annak biztosítását, hogy a terhelteknek

- joguk legyen megtámadni a tolmácsolás szükségességét megállapító határozatot.

³³ Chronowski Nóra: Nullum crimen sine lege Lisszabon után. Pécsi Határőr tudományos közlemények. 2008. 9. sz. 170. o.

- amennyiben biztosítottak tolmácsolást, lehetőségük legyen panaszt tenni, ha a tolmácsolás minősége nem elégséges a tisztességes eljárás védelméhez.

A tolmácsolás egyébként kommunikációs technológia segítségével is biztosítható.

Az irányelvben biztosított másik jelentős jog a lényeges iratok (szabadságvonó határozatok, vád, ítélet) fordításához való jog. Ennek értelmében a tagállamoknak biztosítani kell, hogy a büntetőeljárás nyelvét nem értő terheltek ésszerű időn belül megkapják mindazoknak az iratoknak írásbeli fordítását, amelyek lényegesek

- annak biztosításához, hogy képesek legyenek gyakorolni védelemhez való jogukat, továbbá
- a tisztességes eljárás garantálásához.

A hatóságnak jogorvoslattal megtámadható határozatot kell hoznia arról, ha álláspontja szerint az adott irat nem tartozik a „lényeges iratok” körébe, és ezért nem tartja szükségesnek annak lefordítását.

Az iratok lefordításáról a védővel rendelkező terhelt egyértelmű és önkéntes nyilatkozatában lemondhat.

ad f) Az Európai Parlament és a Tanács 2012. október 25-én 2012/29/EU sz. alatt irányelvet bocsátott ki a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról.

Terjedelmi korlátok miatt tanulmányomban nincs lehetőség az irányelv részletes elemzésére. Mivel az új büntetőeljárás törvény megalkotásakor is kiemelt szerepet kap a sértett jogállása, és a sértett (áldozat) védelem a mai büntetőeljárásban is központi kérdés, ezért legalább az említés szintjén szólni kívánunk erről az irányelvről is, hiszen a tisztességes eljárást nemcsak a terhelt és a hatóságok (illetőleg a büntetőeljárás) viszonyában kell vizsgálni, hanem nem lehet elismerni szó nélkül a sértett mind kiemeltebb szerepe, jelentősége mellett sem.

Az irányelv három csoportban említi a sértettek (áldozatok) jogait:

- f1) a tájékoztatással és támogatás nyújtásával összefüggő jogok;
- f2) a büntetőeljárásban való részvétellel összefüggő jogok;
- f3) az áldozatvédelemmel összefüggő jogok.

ad f1) A tájékoztatással és támogatás nyújtásával összefüggő jogok körében az irányelv az alábbi jogokat emeli ki:

- a megértéshez és a megértetéshez való jog: biztosítani kell, hogy az áldozatokkal folytatott kommunikáció egyszerű és közérthető legyen, ennek érdekében a sértettet el is kísérheti valaki a hatósághoz;
- az illetékes hatósággal való első kapcsolatfelvételtől kezdve történő tájékoztatáshoz való jog: pl. a sértettek igénybe vehető támogatás fajtája, a bűncselekménnyel kapcsolatos feljelentés megtételére szolgáló

eljárások, a védelemben való részvétel, jogi képviselő, kárenyhítési módja stb.;

- a sértettek jogai a feljelentés megtételekor: a feljelentésről igazolást kaphatnak, és a feljelentéshez nyelvi segítséget kell adni (ha szükséges);
- az ügyvel kapcsolatos tájékoztatáshoz való jog: mind az esetleges megszüntető határozatot, mind a tárgyalás napját és a vádat közölni kell a sértettel, és az ítéletet is meg kell kapnia, és arról is tájékoztatni kell, ha a terhelt megszökött vagy szabadon bocsátották;
- a tolmácsoláshoz és fordításhoz való jog: kérelemre térítésmentes tolmácsolásra jogosultak (akár telekommunikációs úton is), és amely iratot megkaphatnak, annak is kérhetik a fordítását;
- az áldozatsegítő szolgáltatások igénybevételének joga: biztosítani kell, hogy a sértettek térítésmentesen igénybe vehessék az áldozatsegítő szolgáltatásokat és a segítő szakszolgálatokat, amelyek érzelmi és anyagi támogatásról egyaránt gondoskodnak.

ad f2) A sértettek büntetőeljárásbeli részvételével összefüggő főbb jogai az alábbiak:

- a meghallgatáshoz való jog: mind a kihallgatásra, mind a bizonyítékszolgáltatásra joguk van a sértetteknek;
- az eljárás megszűnését eredményező határozat esetén igénybe vehető jogok: ez nem más, mint a határozat felülvizsgáltatásának a joga (gyakorlatilag jogorvoslati jog);
- a helyreállító igazságszolgáltatási szolgáltatások keretében igénybe vehető biztosítékokhoz való jog: csak a sértett önkéntes kérelmére, bármikor visszavonható jelleggel, csak beismerés esetén és teljesen titkos eljárás keretében;
- a jogi segítségnyújtáshoz való jog;
- költségtérítéshez való jog;
- a vagyontárgyak visszaszolgáltatásához való jog: biztosítani kell, hogy a büntetőeljárás során lefoglalt, visszaszolgáltatható vagyontárgyakat haladéktalanul visszaszolgáltassák a sértettnek, kivéve, ha a visszaszolgáltatás mellőzését a büntetőeljárással összefüggő ok indokolja;
- a terhelt által nyújtandó kártérítésről a büntetőeljárás keretében történő döntéshez való jog: a polgári jogi igény érvényesítését tehát biztosítani kell;
- a más tagállamban tartózkodási hellyel rendelkező sértettek jogai: minél hamarabb ki kell hallgatni a sértettet, és lehetőleg igénybe venni a modern technikai eszközöket (pl. videokonferencia), hogy minél kevesebb tehernek legyen a sértett kitéve stb.

ad f3) Végezetül meg kell említeni, hogy az irányelv az áldozatvédelemmel összefüggésben is felsorol alapvető sértetti jogokat:

- védelemhez való jog: célja megvédeni a sértettek és családtagjainak biztonságát a másodlagos és ismételt áldozattá válással, a megfélemlítéssel, valamint a megtorlással szemben. ideértve a sértettek érzelmi vagy pszichés károsodásával szembeni védelmét, valamint méltóságuk megővését a kihallgatásuk és vallomástételük során;
- a sértett és a terhelt közötti kapcsolat elkerüléséhez való jog: pl. biztosítják, hogy a sértettek a bíróságon elköltött helyiségekben várakozhassanak;
- a sértettek védelemhez való joga a nyomozás során: késelem nélküli és minél kevesebb kihallgatás, lehetőleg jogi képviselőjét igénybe vehesse, és minél kevesebb orvosi vizsgálat alá vessék;
- a magánélet védelméhez való jog: ennek keretében a sértett magánéletének, személyi sérthetlenségének és személyes adatainak védelme érdekében még a médiát is önszabályozó intézkedések alkalmazására ösztönözik;
- az áldozatok egyéni értékelése specifikus védelmi szükségleteik meghatározása érdekében;
- a kiskorú sértettek speciális védelemhez való joga a büntetőeljárás során: itt különösen a telekommunikációs eszközök útján történő kihallgatások ösztönzését kell kiemelni.

II. A büntetőeljárás akadályok (ne bis in idem)

A ne bis in idem elvének az EU országai közötti érvényesítésére (vagy éppen nem érvényesítésére) jó példa a Pécsi Ítélet mint másodfokú bíróság előtt Bf.II.60/2015. sz. alatt R. B. ellen másodfokon folyamatban volt ügy.

A védelem az elsőfokú ítélet ellen elsősorban az eljárás megszüntetése érdekében jelentett be fellebbezést, mondván, hogy az ügyben Ausztriában már jogerős ítélet született. A vádlott ellen eleve Ausztriában indult büntetőeljárás. A Fővárosi Bíróság 29.Bk.916/2011/14. számú jogerős végzésével elismerte a Grazi Büntetőügyi Tartományi Bíróság 13.Hv.22/11b. sz. jogerős ítéletét, amelyben a vádlottat kábítószer kereskedelem miatt elítélték. Ebben az osztrák ügyben rendelték el azt a házkutatást (illetve keresték meg a magyar hatóságokat a házkutatás fogantatására), amelynek eredményeképpen megtalálták a vádlott lakásán a vizsgált tárgy tárgyat képező kábítószer, ami egyébként megegyezett azzal a kábítószerrel, amelyből a vádlott Ausztriában értékesített.

Az a magyar jog szerint sem kérdéses, hogy kábítószer kereskedelem esetén a még nem értékesített mennyiségre nem lehet elkövetni a kábítószer

tartás büncselekményét, hanem az beleolvad a kereskedelembe.³¹ Az európai ne bis in idem szempontjából leginkább az a kérdéses, hogy az, hogy a kábítószer-kereskedelmet Ausztriában jogerősen elbírálták, hogyan hat ki a szintén ennek keretében, Ausztriában eladni kívánt, de Magyarországon tartott és megtalált kábítószer büntetőjogi megítélésére. Ennek eldöntése érdekében lehetőség lett volna a Bc. 266. § (1) bekezdésének alkalmazására, miszerint a bíróság az eljárást hivatalból vagy indítványra felfüggeszti, ha az Európai Unióról szóló szerződésben, illetve az Európai Unió működéséről szóló szerződésben foglalt szabályok szerint az Európai Unió Bíróságának előzetes döntéshozatali eljárását kezdeményezi. E határozatban meghatározza azt a kérdést, amely az Európai Unió Bíróságának előzetes döntését igényli, valamint – a feltett kérdés megválaszolásához szükséges mértékben – ismerteti a tényállást és az érintett magyar jogszabályokat. A határozatot az Európai Unió Bíróságának, továbbá tájékoztatásul az igazságügyért felelős miniszternek is megküldi.

Ehhez képest az elsőfokú ítélet egy félmondatral elintézte, hogy a két ügynek semmi köze egymáshoz, pedig az eljárás adataiból egyértelműen kiderül, hogy a magyarországi házkutatásra éppen az osztrák büntetőügyben született megkeresésre került sor.

Napjainkban a bűnözés sokszor átnyúlik a határokon. Uniók csatlakozásunkat követően hazánkat is érinti az a probléma, hogy a személyek szabad mozgása, a határok könnyebb átjárhatósága megkönnyítette a bűnelkövetők Európán belüli mozgását. Könnyen előfordulhat, hogy egy terhelttel szemben ugyanazért a büncselekményért több tagállam területén is eljárás indul, ami történt jelen ügyben is. A kétszeres eljárás tilalma megakadályozza, hogy kétszer vagy esetleg többször, más-más bíróság is döntsön ugyanabban a kérdésben.

Fontos viszont meghatározni, hogy pontosan mi az, ami az európai joggyakorlat szerint a kétszeres eljárás tilalmába ütközik. A ne bis in idem elve ugyanis nemcsak a jogerő problematikáját vetette fel, hanem több, a Bíróság elé került előzetes döntéshozatali eljárás központi kérdése az is, hogy az európai gyakorlat szerint mit tekinthetünk azonos cselekménynek.

A ne bis in idem elv nemzetközi szinten azt jelenti, hogy az államoknak egy másik állam által hozott határozatot el kell fogadniuk ítélt dologként. A ne bis in idem elv nemzetközi elismeréséről először az Európa Tanács égisze alatt megszületett jogsegély-egyezmények rendelkeztek.³² Az ezzel kapcsolatos és az Európai Unió dokumentumok közül az alábbiakat kívánjuk kiemelni:

³² L. 1. 2007. sz. Büntető Jogegységi döntés IV. pontja és BH 1999/101.

³³ A ne bis in idem elvvel kapcsolatosan ld. Pápai Tam Ágnes: A ne bis in idem elv az Európai Bíróság gyakorlatában. Miskolci Jogi Szemle 2007/2. 100-118. o

- a Kiadatási Egyezmény a kiadatás megtagadásában realizálja az elv érvényesítését: adott állam megtagadja az olyan személy kiadatását, akivel szemben már jogerős határozatot hozott adott állam büntető hatósága (a Kiadatási Egyezményben is érvényben voltak a kölcsönös büntethetőség és a specialitás alapelvei, de a kölcsönösség nem³⁶);
- az Unió egyes büncselekmény-fajtákat szabályozó egyezményei (1. Az Európai Közösség Pénzügyi Érdekeinek Védelméről szóló Egyezmény 7. cikk 1. bekezdés, vagy az Unió Antikorrupciós Egyezmény 10. cikke);
- az Unió által 2000. december 7-én elfogadott Alapjogi Karta 50. cikke;
- a Schengeni Megállapodás végrehajtási egyezményének az 54. cikke: „az ellen a személy ellen, akinek a cselekményét a Szerződő Felek egyikében jogerősen elbírálták, ugyanazon cselekmény alapján nem lehet egy másik Szerződő Fél területén büntetőeljárást indítani, amennyiben elítélés esetén a büntetést már végrehajtották, végrehajtása folyamatban van, vagy az ítélet meghozatalának helye szerinti Szerződő fél jogszabályainak értelmében azt többé nem lehet végrehajtani”.³⁷

Pápai Tam tanulmányában számos esetet vizsgált. Ezek közül az egyik eset a ne bis in idem köréből egy egyesített ügy volt, ahol a központi megválaszolandó kérdés úgy hangzott, hogy vajon kimeríti-e az ítélt dolog kategóriáját, ha egyik tagállamban, anélkül, hogy bíróság elé kerülne az ügy, az ügyész egy egyezség keretében, meghatározott pénzüsszeg megfizetése mellett megszünteti az eljárást.

A Gözütek ügyben³⁸ a vádlott egy Hollandiában huzamosabb ideje élő török állampolgár, aki egy gyorsvendéglőt üzemeltetett. Egy rendőrségi házkutatás alkalmával a holland rendőrség nagy mennyiségű kábítószerrel találkozta, amit le is foglaltak. A büntetőeljárást a holland ügyészség 1996-ban megszüntette, miután a vádlott elfogadta az ügyész által indítványozott megegyezést és megfizette az általa megállapított pénzbüntetést. A német hatóságok figyelmét egy német bank hívta fel a török állampolgár bankszámláján tapasztalható pénzmozgásra. A német hatóság felvilágosítást kért a holland szervektől Gözütek tevékenységeiről, majd ennek ismeretében Gözüteket letartóztatta. Ezután az aacheni ügyészség kábítószerrel visszaélés (kábítószer kereskedelem) miatt emelt vádat. A bíróság a vádlottat 1 év 5 hónap szabadságvesztésre ítélte, amelyet végrehajtásában felfüggesztett.

³⁶ Frank Giesecke: Az európai elfogatóparancs, mint nemzetközi elfogatóparancs. Bírák Lapja 2005. 1. sz. 75. o.

³⁷ Pápai Tam: i.m. 102. o.

³⁸ C-187/01. Gözütek [2003] ECR I-1345. [http://euria.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=C%25C3%25B6z%25C3%25BC1ok&docid=48044&pageIndex=0&doclang=HU&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=606424#ctx1](http://euria.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=C%25C3%25B6z%25C3%25BC1ok&docid=48044&pa geIndex=0&doclang=HU&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=606424#ctx1)

A vádlott természetesen fellebbezett, amelynek eredménye az lett, hogy a tartományi bíróság az eljárást megszüntette az SMVE 54. cikkére hivatkozva, miszerint az köti a német hatóságokat, hiszen Hollandiában az ügy már jogerősen lezárult. A német ügyészség azonban nem volt elégedett ezzel a döntéssel, ezért fellebbezett a kölni székhelyű tartományi felsőbírósághoz, amely viszont úgy ítélte meg, hogy ebben a kérdésben az Európai Bíróságot keresi meg előzetes döntéshozatali eljárást kérve. A fentebb már említettek szerint arra kért választ, hogy az SMVE 54. cikke alapján elvész-e a német büntetőeljárás lefolytatásának joga, ha ugyanazzal a cselekménnyel összefüggésben a holland jog szerint ez a lehetőség megszűnt.

Az ügy forradalmi jelentőségének mondható, ugyanis azt támasztja alá, hogy a büntetőjogban is vannak olyan elvek, amelyek anélkül, hogy jogharmonizációs kötelezettséget teremtenének, befolyásolják a büntetőjogot.

A Pápai Tarr által áttekintett ügyek között volt egy, amelyik az általunk tárgyalt magyar ügyhöz szorosan kapcsolható.³⁹ Az Esbroeck ügygel⁴⁰ összefüggésben a Bíróság kimondta, hogy az azonos cselekmény nem függ sem az azonos jogtárgy védelemétől, sem az azonos minősítéstől, egyedüli meghatározó szempont a történeti tényállás, azaz az egymáshoz elválaszthatatlanul kötődő körülmények együttese. A döntés forradalmi jellegű, mert ezt követően sok, a Bírósághoz később érkezett azonos cselekménnyel kapcsolatos kérdés ezzel az ítélettel gyakorlatilag megválaszoltá vált. A belga bíróság ugyanis éppen azokra a kérdésekre keresett választ, hogy az 54. cikket a 71. cikkel összefüggésben akként kell-e értelmezni, hogy bármely kábítószer és pszichotróp anyag kivitel és behozatal céljából való birtoklásának bűncselekményét, amelyet mint kivitel vagy behozatalt büntetnek az aláíró államok, az 54. cikk értelmében „azonos cselekménynek” kell-e tekinteni? Vagyis ugyanannak a kábítószernek valamely országban tartása, onnan kivitele és a másik országba behozatala ugyanannak a cselekménynek minősül-e?

A döntés előtt Damaso Ruiz-Jarabo Colomer főtanácsnok is kifejtette véleményét. Szerinte a szabad mozgáshoz való jog gyakorlását csak úgy lehet hatékonyan biztosítani, ha a bűncselekmény elkövetője tudja: miután egy tagállamban jogerősen elítélték és a büntetését végrehajtották, illetve esetlegesen jogerősen felmentették, anélkül mozoghat a schengeni térségben, hogy attól kellene tartania, hogy más tagállam ugyanazon cselekménye miatt

³⁹ Pápai Tarr i.m. 109. o.

⁴⁰ C-436/04. Esbroeck [2006] EBHT I-2333. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jspx?text=&docid=57331&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=-&occ=first&part=1&cid=606424>

új eljárást indít ellene azon az alapon, hogy a másik tagállam a bűncselekményt másként minősítette. Egyértelmű tehát, hogy nem lehet az azonos minősítés alapja az azonos cselekmény megítélésének, hiszen ez – Pápai Tarr szavaival élve – a szabad mozgáshoz való jog elé gördítene akadályt.⁴¹ A Bíróság szerint az 54. cikk szóhasználatából egyértelműen kitűnik, hogy az azonos cselekmény meghatározásánál nem lehet irányadó a jogi minősítés, mivel az „ugyanazon cselekmény” a történeti tényállásra utal. A Bíróság mindezek alapján arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy az azonos cselekmény vonatkozásában egyedüli jelentősége „az egymáshoz elválaszthatatlanul kötődő konkrét körülmények együttesének” van. Ezzel az ítélettel összefüggésben konkrét állásfoglalással találkozunk, formálisan hagyva a tagállami hatáskörrel rendelkező bíróság döntési kompetenciáját. A Bíróság ugyanis közvetlenül kimondja, hogy ugyanannak a kábítószernek egy részes országból történő kivitele és egy másik részes államba történő bevitele, az 54. cikk értelmében „főszabályként” „ugyanazon cselekménynek” minősül.⁴²

Az itt említett EU-s dokumentumok és a Bíróság gyakorlata alapján igen csak kérdéses, hogy helyesen döntött-e a Pécsi Ítéletábla akkor, amikor helybenhagyta az elsőfokú döntést (bár a szankció mértékén enyhített) és úgy ítélte meg, hogy az osztrák elítélés a kábítószer kereskedelem miatt nem akadály a hazánkban felhalmozott kábítószer vonatkozásában a kábítószer tartása miatti elítélésnek.

Ez a gyakorlati eset azonban nemcsak az európai ne bis in idem igen bonyolult kérdésével függ össze, hanem a bizonyítási cselekmények és a kényszerintézkedések tagállami határokon átnyúló alkalmazásával illetve azok jogkövetkezéseivel is, amelyekkel a következő fejezetekben térünk ki.

III. Határokon átnyúló bizonyítás-felvétel az EU-n belül

Az Amszterdami Szerződéssel módosított, az Európai Unióról szóló Szerződés (Maastricht-i Szerződés) 30. cikke szerint a rendőri együttműködés magában foglalja:

- a hatáskörrel rendelkező hatóságok, köztük a tagállamok rendőrségei, vám- és egyéb büntődözési szakszolgálati operatív együttműködését a bűncselekmények megelőzésében, felderítésében és nyomozásában;
- a releváns bűnügyi információk elemzését, továbbítását;
- a képzést, az összekötő tisztviselők cseréjét, a szakértői kutatások terén való együttműködést;

⁴¹ Pápai Tarr: i.m. 110. o.

⁴² Pápai Tarr: i.m. 111. o.

- a szervezett bűnözés súlyos formáinak felderítésére vonatkozó különleges nyomozási technikák közös értékelését⁴³.

Emellett részletes szabályokat tartalmaz a határellenőrzés fokozatos megszüntetéséről szóló, 1985. június 14-én kelt Schengeni Végrehajtási Egyezmény (különösen a 39. cikk), az Európai Unió által 1998. december 18-án elfogadott Egyezmény a vámszervek közötti kölcsönös segítségnyújtásról és együttműködésről (Nápoly II Egyezmény), az Európai Unió Tanácsa által 2000. május 29-én elfogadott Egyezmény a tagállamok közötti, büntetőügyekben való kölcsönös segítségnyújtásról, valamint az ENSZ transznacionális szervezett bűnözés elleni Egyezménye (Palermói Egyezmény).⁴⁴

Ahogy arra több szerző is rámutatott, a határokon átnyúló EU-n belüli bizonyítás-felvétel legfontosabb lépésője a kölcsönös elismerés elvének megjelenése illetve elfogadása volt illetve (bizzunk benne, hogy) lesz. Farkas és Jánosi szerint a határokon átnyúló bűnüldözés hatékonnyá tétele érdekében a bizonyítás aspektusából elsőrendű szereppel bír az, hogy a más tagállamban, annak igazságügyi hatóságai által beszerzett bizonyítékok elfogadhatóak és felhasználhatóak legyenek a büntetőeljárás keretében.⁴⁵ Szerintük tehát két út van:

- a bizonyítást érintő rendelkezések harmonizálása, amelyet valamennyi tagállam elfogad és elismer;
- a kölcsönös elismerés elvének teljes körű alkalmazása a bizonyítás vonatkozásában (az egyik tagállamban megszerzett bizonyíték más tagállamban való felhasználása anélkül, hogy annak módját, feltételeit vizsgálják).⁴⁶

Mindaddig ugyanis, amíg egy tagállam által egy másik tagállamtól kért bármilyen bizonyítási cselekmény (vagy akár kényszerintézkedés) lefolytatásának nem a kölcsönös elismerés elve az alapja, hanem számtalan feltétel egyidejű vizsgálatát követően döntheti el a megkeresett tagállam, hogy teljesíti-e egyáltalán a kérést, nem várhatunk komoly előrelépést. Éppen ezért egyesek szerint az igazi megoldás az lenne, ha a tagállamok teljes mértékben az uniós szervekre ruháznák a normaalkotás jogát a

⁴³ Dani Zoltán: Az európai uniós tagság hatása a jogalkotásra és a jogalkalmazásra a büntügyi együttműködés tükrében. Koncepciók és megvalósulásuk a rendszerváltás utáni kriminálpolitikában. 2009. 329. o.

⁴⁴ Részletesen I. Dani: i.m. 329-330. o.

⁴⁵ Farkas Ákos – Jánosi Andrea: A bizonyítás kérdései a határokon átnyúló büncselekmények vonatkozásában az Európai Unióban = Studia iurisprudentiae doctorandorum Miskolciensium. Miskolci doktoranduszok jogtudományi tanulmányai. 2013. 79. o.

⁴⁶ Farkas – Jánosi: i.m. 81-82. o.

büntetőjog és a büntető eljárásjog területén, de ez nehezen képzelhető el.⁴⁷ A probléma fő oka tehát az, hogy az egyik államban beszerzett bizonyítási eszköz – kölcsönös jogsegély keretében felvett bizonyítás kivételével – nem válik automatikusan bizonyítékká a másik államban. Megoldás lehet Alföldi szerint is a bizonyítási szabályok harmonizálása, közelítése, amely megfelel a tagállamok által elfogadott minimumkövetelményeknek:

- az adott tagállam büntetőeljárásai szabályai szerint törvényesen beszerzett bizonyítási eszközről legyen szó;
- a hatóságok tartsák tiszteletben az alapvető emberi jogokat;⁴⁸
- a két állam eljárási rendje alapvető szinten harmonizáljon az eljárásban biztosított garanciák szintjén (l. „egyenértékűségi” teszt).⁴⁹

A kölcsönös elismerés elvének első, a téma szempontjából fontos megjelenési formája az Európa Tanács 1970. évi, a büntetőítéletek nemzetközi érvényéről szóló egyezménye⁵⁰ lett volna, de azt nem ratifikálták megfelelő számban, így nem is lépett hatályba.

Az Európai Unió Tanácsa 2000. decemberében fogadta el a kölcsönös elismerés elvének megvalósításáról szóló intézkedésprogramot, majd 2005-ben a Hági Programot, amelynek céljai Törő szerint az alábbiak voltak:⁵¹

- a határokon átnyúló szervezett bűnözés elleni küzdelem és a terrorizmus fenyegetésének kiküszöbölése,
- az Eurojustban és az Eurojustban rejlő lehetőségek kiaknázása,
- a bírósági határozatok és tanúsítványok mind a polgári, mind a büntetőjogban történő kölcsönös elismerésének továbbvitele.

Itt is megjelenik tehát a kölcsönös elismerés elve, aminek alapja a kölcsönös bizalom. Az európai büntetőügyi és igazságszolgáltatási együttműködésben kulcselemet képező szabály, az együttműködésben résztvevő másik állam jogrendszerébe vetett bizalom azonban nem korlátozódik az Európai Unióra (illetve azon belül a schengeni együttműködésben résztvevő államokra).

⁴⁷ Alföldi Ágnes Dóra: Több államot érintő büntetőeljárásbeli bizonyítás – az Európai Bizonyításvételi és az Európai Büntügyi Nyomozati Parancsról. Magyar Jog 2011. 2. sz. 128. o.

⁴⁸ Az érintett emberi jogokkal kapcsolatban I. M. Nyitrai Péter: A kiadatás intézményének újragondolása Európában – az európai elfogatóparancs eszméje és alkalmazásának főbb dilemmái. Magyar Jog 2003. 7. sz. 406-407. o. és Uő.: Az európai elfogatóparancs intézményének jövőképe a vonatkozó kerethatározat tagállami végrehajtási megoldásainak tükrében. Eu-csatlakozás és bűnözés elleni fellépés. 2004. 191-195. o.

⁴⁹ Alföldi: i.m. 125. o.

⁵⁰ European Convention on the International Validity of Criminal Judgments. CETS No. 070.

⁵¹ Törő Andrea: Bizonyíték-transzfer az európai büntügyi együttműködésben. PhD értekezés. Szeged 2013. 48. o.

hanem a schengeni együttműködésben teljes jogú tagként résztvevő minden állam vonatkozásában irányadó, akár tagja az EU-nak, akár nem.⁵²

Végül a 2009. december 11-én elfogadott Stockholmi Program szerint az Uniónak folytatnia kell a kölcsönös bizalom megerősítését azzal, hogy

- ennek kialakításához szükséges minimális jogokat határoz meg, és
- a Szerződéssel összhangban minimumszabályokat állapít meg a bűncselekmények meghatározásával és a szankciókkal kapcsolatban;
- lehetővé teszi, hogy a polgárok az egész Unióban érvényesíthessék jogaikat.

Alföldi szerint a Stockholmi Programban az Európai Tanács olyan átfogó rendszer kialakítását ítélte szükségesnek, amely

- az e területen meglévő valamennyi eszköz (többek között az EBP) helyébe lép,
- lehetőleg a bizonyítékok valamennyi fajtájára kiterjed,
- végrehajtási határidőket tartalmaz, és
- a lehető leginkább korlátozza a megtagadás lehetséges indokait.⁵³

Ennek megfelelően Törő rámutat, hogy a kölcsönös elismerés kiterjedhet az igazságügyi ítéletek és határozatok valamennyi típusára, amelyek a jogrendszerrel függően büntető- vagy közigazgatási jellegű ítéletek és határozatok lehetnek.⁵⁴

A büntetőügyekben történő bizonyítás-felvétel uniós szabályait a Zöld Könyv⁵⁵ két csoportra osztja:

- a kölcsönös jogsegély elvére épülő jogszabályok:
 - az Európa Tanács kölcsönös büntető jogsegélyről szóló, 1959. április 20-i európai egyezménye (a továbbiakban: strasbourgi egyezmény), amely a tradicionális kölcsönös jogsegély elveit, valamint működési mechanizmusát veszi alapul (pl. kettős büntethetőség kritériumának érvényesülése);⁵⁶ a Strasbourgi Egyezmény részesei az Európa Tanács tagállamai, az együttműködés bizonyítékok beszerzésére vagy bizonyítékul szolgáló tárgyak, ügyiratok, okiratok megküldésére, illetve tanúk, terheltek és szakértők kihallgatására irányulhat, de nem

⁵² L. az Európai Közösségek Bíróságának a Leopold Henri Van Esbroeck ügyhöz kapcsolódó, 2006. március 9-én hozott előzetes állásfoglalása 30. §. Vö. Kovács Péter: Az EUN-megállapodás és az alkotmányosság. Magyar Jog 2008. 6. sz. 411. o.

⁵³ Alföldi: i.m. 126. o.

⁵⁴ Törő: Bizonyíték-transzfer... 49. o.

⁵⁵ Részletesen l. Törő: Bizonyíték-transzfer... 55. o.

⁵⁶ Farkas - Jánosi: i.m. 83. o.

vonatkozik sem a letartóztatásokat elrendelő, sem pedig az elítélés kimondó határozatokra;⁵⁷

- a Schengeni Végrehajtási Egyezmény (a továbbiakban: SVE), ahol a kölcsönös jogsegély közvetlenül a bíróságok között valósul meg (az Interpol irodákon keresztül), és nem csak büntető ügyekre terjed ki (bár közvetlen jogsegély csak a „schengeni bűncselekményekre”⁵⁸); valamint
- az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös büntető jogsegélyről szóló, 2000. május 29-i egyezmény (a továbbiakban: 2000-es egyezmény), amely a bizonyítás-felvételre vonatkozó eszközök kiegészítését, illetve azok tagállamok közötti alkalmazásának elősegítését tűzte ki célul;⁵⁹ csak az EU tagállamaira vonatkozóan teremt meg a közvetlen jogsegélynyújtás lehetőségét az illetékes tagállami igazságügyi hatóságok között, és kiterjed eljárás iratok megküldésére, kézbesítésére, tárgyak visszaszolgáltatására, fogva tartott személyek nyomozati célból történő ideiglenes átadására, videokonferencia útján történő kihallgatásra vagy meghallgatásra, tanúk és szakértők telefonkonferencia útján történő kihallgatására vagy meghallgatására, ellenőrzött szállításokra, közös nyomozócsoportok létrehozására, fedett nyomozásokra és távközlés kihallgatására.⁶⁰
- a kölcsönös elismerés elvére épülő szabályok:
 - a vagyonnal vagy bizonyítékkal kapcsolatos biztosítási intézkedést elrendelő határozatoknak az Európai Unióban történő végrehajtásáról szóló, 2003. július 22-i 2003/577 sz. kerethatározat (a továbbiakban: elkobzási jogsegély)
 - a Tanács 2008/978/IB kerethatározata (2008. december 18.) a büntetőeljárások során felhasználandó tárgyak, dokumentumok és adatok megszerzéséhez szükséges európai bizonyításfelvételi parancsról (a továbbiakban: EBP) és
 - a még hatályba nem lépett Európai Nyomozási Határozat (a továbbiakban: ENYH).⁶¹

⁵⁷ Törő Andrea: Büntető együttműködés a környezetvédelemben. Különös tekintettel az európai nyomozási határozatra. Természeti és ipari katasztrófák. Jogi aspektusok a 2010-es ajkai vörösiszap-katasztrófa fényében. 2012. 145-146. o.

⁵⁸ Törő: Büntető együttműködés... 146. o.

⁵⁹ Farkas - Jánosi: i.m. 84. o.

⁶⁰ Törő: Büntető együttműködés... 147. o.

⁶¹ E dokumentumok mellett Farkas és Jánosi kiemeli még a Tanács kerethatározatát (2002. június 13.) a közös nyomozócsoportokról 2002/465-IB, valamint az uniós szintű bűnüldözési célú adatbázisok működtetésére, az adatszolgáltatásra vonatkozó rendelkezéseket (ld. a Schengeni Információs Rendszer, az Európai Információs

A hat dokumentum főbb jellemzőit Törő alapján az alábbi táblázatban foglalhatjuk össze:⁶²

	Szabadkereskedelmi egyezmény	SVE	2004-es egyezmény	Európai jogegység	EHP	ENYH
Rézes államok	EU-államok Cseh, Írország, Kína	EU-államok Német, Írország, Liechtenstein, Svájc	Más EU SVE- kivéve: Görögország, Francia, Hollandország, Olaszország	EU-államok	EU-államok	EU-államok
Kibocsátó hatóság	igazságügyi hatóság	igazságügyi hatóság	igazságügyi hatóság	igazságügyi hatóság	bíró, ügyész, nyomozó hatóság	bíró, ügyész, nyomozó hatóság
Végrehajtó hatóság	igazságügyi hatóság	igazságügyi hatóság	igazságügyi hatóság	igazságügyi hatóság	a nemzeti jog határozza meg	a hatáskört a illetékesekkel rendelkező hatóság
Alkalmazási kör	bűncselekmény miatt adott büntetőeljárás	bűncselekmény miatt, adóhatósági, kárvesztési, szociális, polgári jogi igény, végrehajtási intézkedések stb.	bűntető és szabályozási, kárvesztési, szociális, polgári jogi eljárás	bűntetőeljárás	büntető és szabályozási eljárás, jogi személy felelőssége vonása	bűntető és szabályozási eljárás, jogi személy felelőssége vonása
Az együttdöntés tárgya	bizonyítékok beszerzése, tárgyak megküldése, kihallgatások	bizonyítékok beszerzése, tárgyak megküldése, kihallgatások	bizonyítékok beszerzése, tárgyak megküldése, kihallgatások	bizonyítékok beszerzése, tárgyak megküldése, kihallgatások	közvetlenül hozzáférhető tárgyak, okmányok, adatok megküldése	nyomozási cselekmény végrehajtása
A kivételhez májja	közvetlen igazságügyi hatóságokon keresztül diplomáciai úton	közvetlen igazságügyi hatóságokon keresztül diplomáciai úton	közvetlen igazságügyi hatóságokon keresztül diplomáciai úton	közvetlen igazságügyi hatóságokon keresztül diplomáciai úton	közvetlen igazságügyi hatóságokon keresztül diplomáciai úton	közvetlen igazságügyi hatóságokon keresztül diplomáciai úton
A jogsegély tartalma	bizonyítékok beszerzése, tárgyak megküldése, kihallgatások	bizonyítékok beszerzése, tárgyak megküldése, kihallgatások	bizonyítékok beszerzése, tárgyak megküldése, kihallgatások	bizonyítékok beszerzése, tárgyak megküldése, kihallgatások	formanyomtatvány	formanyomtatvány
Megszerezési módok	polgári kereset, másuttal	polgári kereset, másuttal	polgári kereset, másuttal	polgári kereset, másuttal	formanyomtatvány	formanyomtatvány
Elhatárolási okok						
Határidők	a megkezdéstől kezdve	a leghatályosabb időn belül	a leghatályosabb időn belül	24 óra	60 nap	30-90 nap

Az ENYH célja egy vagy több meghatározott nyomozati cselekmény teljesítése bizonyítékok beszerzése céljából egy másik tagállamban.⁶³ Az ENYH legfőbb várható előnyeit Alföldi az alábbiakban foglalta össze:

- az eljárás egyszerűbbé válik egy egységes eszköz létrehozásával,
- középpontban a nyomozási cselekmények állnak, nem pedig az összegyűjtendő bizonyíték típusa,
- korlátozottak azok az indokok, amelyekkel az ENYH végrehajtása vagy elismerése megtagadható,
- az eljárás gyorsabbá válik,
- javulnak egyes gyakorlati szempontok (pl. a kibocsátó állam tisztviselői is részt vehetnek a végrehajtásban a végrehajtó állam területén).⁶⁴

rendszer, illetve az Európai Bűnügyi Nyilvántartási Információs Rendszer). Farkas János: i.m. 87. o.

⁶² Törő: Bizonyíték-transzfer... 66., 76., 82., 96., 105., 117-118., 121-122., 128. o.

⁶³ Törő: A kölcsönös elismerés... 176. o.

⁶⁴ Alföldi: i.m. 126. o.

A jelenlegi szövegtervezetben egyelőre nincs definíciója a „nyomozási cselekménynek” (ami Karsai szerint sérti az EJE 8. cikkének (2) bekezdésében szereplő „törvényben meghatározott esetben” történő beavatkozás követelményét), így tulajdonképpen bármilyen, a bűncselekmények felderítése során szóba jöhető bizonyítéokra lehetne kérni.⁶⁵

A nyomozási cselekmények szabályozási sokszínűsége (és jelenleg a definíció hiánya) Karsai szerint a forum shopping lehetőségét rejti magában, ami a tisztességes eljárás követelményét sérti (pl. valamely országban lazábbak a tanúkihallgatási szabályok, akkor nyomozati szempontból „hatékonyabb” a tanút abban az országban kihallgatni).⁶⁶

Az ENYH a bizonyítékok összegyűjtésére vonatkozóan egységes rendszert hozna létre, azonban további, speciális szabályokra van szükség néhány nyomozási cselekmény esetében, pl.

- a fogvatartott személyek ideiglenes átadása,
- a videokonferencia vagy telefonkonferencia keretében folytatott kihallgatások,
- a bankszámlákkal vagy banki ügyletekkel kapcsolatos információszerezés, az ellenőrzött szállítások.⁶⁷

A végrehajtó hatóságnak indokolatlan késedelem nélkül át kell adnia az ENYH végrehajtásának eredményeként megszerzett bizonyítékokat a kibocsátó államnak. Ha az ENYH-ban így kérték, és a végrehajtó állam nemzeti joga alapján lehetséges, a bizonyítékok haladéktalanul át kell adni a kibocsátó állam azon illetékes hatóságainak, amelyek részt vesznek az ENYH végrehajtásában.⁶⁸

Az EU-n belüli bűnügyi együttműködés leginkább fejleszthető területének éppen a bizonyíték-transzferrel illetően a szakértők igénybevétele tartjuk. Utóbbi tekintetében meg kell említeni, hogy az orvostudomány már most sem zárkózik el ettől a módszertől, a „távradiológia” pl. mind inkább elterjed, ugyanígy az elektronikus úton megküldött leletek alapján történő „távdiagnózis”, amittől már csak egy lépés az, hogy ezek az orvosi vélemények az egyes büntetőeljárásokban is felhasználhatók legyenek.

Általánosságban az lehet a cél, hogy a kölcsönös elismerés elvére épülő és a bizonyítékok minden típusára kiterjedő jogszabályt alkossanak, amely nemcsak a közvetlenül elérhető bizonyítékokat érinti, hanem a még nem fennálló bizonyítékokat is (pl. vallomások, valós idejű információszerezés, közlések lehallgatása vagy bankszámlák ellenőrzése).⁶⁹

⁶⁵ Karsai: Emberi jogok védelme... 27. o.

⁶⁶ Karsai: Emberi jogok védelme... 29. o.

⁶⁷ Törő: A kölcsönös elismerés... 177. o.

⁶⁸ Törő: A kölcsönös elismerés... 182. o.

⁶⁹ Törő: A kölcsönös elismerés... 175. o.

IV. A kényszerintézkedések

Már az előzőekben kifejtettekből is kiderül, hogy az Európai Unióban egyelőre közel sem valósult meg olyan szoros büntügyi együttműködés, mint azt sokan szorgalmazták. Különösen igaz lehet ez a kényszerintézkedések döntő többségére, hiszen pl. nincs két EU ország, amelyben azonosak lennének az előzetes letartóztatás vagy a házkutatás feltételei. Álláspontunk szerint ebben a tekintetben a jövőben sem várható nagyobb változás, bár a bizonyítási cselekményekkel összefüggő kényszerintézkedések (lefoglalás, zár alá vétel) esetén elképzelhető lenne egységes EU-s szabályozás. Ahogyan Molnár fogalmaz: a büntügyi együttműködés mindig is egy olyan területet alkotott, amelyhez a tagállamok szuverenitásuk megvédése miatt erős szálakkal kötődnek, és csak a legvégső esetben készek azt feladni.⁷⁰

A kölcsönös bizalom elvének egyik legfőbb megjelenési formája épp a kényszerintézkedésekkel függ össze. A kezdeti nehézségeket követően egyre gördülékenyebben működő európai elfogatóparancs lett az EU-s büntügyi együttműködés leghatékonyabban alkalmazott formája. Pozitív jogi megoldásként először az európai elfogatóparancsról szóló kerethatározat ismerte el a kölcsönös elismerés elvét.⁷¹ A kerethatározatnak nem célja a kérdéses büncselekmények tényállási elemeinek és a hozzájuk kapcsolódó büntetéseknek a harmonizálása.⁷² Az európai elfogatóparancs, mint egyszerűsített eljárás lehetővé teszi a kormányzati szervek megkerülését.⁷³ A kerethatározat közvetlenül nem alkalmazható, csak az elrendelő cél tekintetében kötelezi a tagállamokat és a cél elérésére alkalmas belső jogi szabályozás kialakítása a tagállamok feladata.⁷⁴

Az elfogatóparancs a körözés speciális fajtája, azonban míg a körözés az ismeretlen helyen lévő személy felkutatása vagy más célból végzett intézkedések összessége, addig az elfogatóparancsban azt is elrendelik, hogy

⁷⁰ Molnár Dalma: A kölcsönös elismerés elvének realizálódása az európai büntügyi együttműködésben, különös tekintettel az európai elfogatóparancsra és az európai bizonyításvételi parancsra. VIII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója, 2012-2013. 103. o.

⁷¹ Molnár: i.m. 105. o.

⁷² Kenéz Andrea: A megerősített harmadik pillér. Az európai elfogatóparancsról. *Ügyvédek Lapja* 2007. 3. sz. 28. o.

⁷³ Kirs Eszter: Az európai igazságügyi együttműködés büntetőjogi vetülete a nemzetközi büntettek kapcsán. *Egységesülő polgári eljárásjog Európában*. Tanulmánykötet, 2009. 194. o.

⁷⁴ Mohácsi Barbara: Az uniós büntügyi együttműködés nehézségeinek egyik példája. A Német Alkotmánybíróság 2 BvR 2236-04. sz. (2005. júl. 18.) - döntése az Európai Elfogató Parancsról szóló törvényről. *Collega* 2006. 1. sz. 16. o.

a körözött személyt elfogása esetén a kibocsátó vagy más szerv elé kell állítani.⁷⁵

Molnár szerint az európai elfogatóparancsnál a legfontosabb előrelépés (a kiadatási eljáráshoz képest) az alábbi elvek teljes illetve részleges eltörlésében van:

- a kettős inkrimináció (sem in abstracto, sem in concreto nem kell, kivéve, ha a szabadságvesztéssel fenyegetettség felső határa nem éri el a 3 évet),⁷⁶
- a specialitás elve (nem csak azért a cselekményért adható ki, amely miatt kérik) és
- a saját állampolgár kiadatásának tilalma (dogmatikai alapja az egységes igazságügyi térség kialakítása és az uniós polgárság elve;⁷⁷ lehetőség van azonban arra, hogy kérelmeznek az érintett visszatérésének engedélyezését⁷⁸).

Az európai elfogatóparancsra vonatkozó részletes szabályokat az Európai Unió tagállamaival folytatott büntügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvény 3-34. §-a szabályozza. A szabályok alkalmazásánál felmerül a kérdés, hogy hazánk EU-hoz csatlakozása előtt elkövetett büncselekményeknél lehet-e azokat alkalmazni. Gellér szerint nem, mert szerinte megkérdőjelezhető, hogy a kiadás/átadás kérdésköre eljárásjogi jellegű intézmény lenne. Ennek megfelelően az az álláspontja, hogy az európai elfogatóparancs alkalmazása a 2004. május 1-je előtt elkövetett büncselekményekre sértené a nullum crimen sine lege elvét, azaz a Btk-t és az Alaptörvényt is.⁷⁹ r Karsai és Ligeti szerint viszont egyáltalán nem evidencia, hogy a kiadatási eljárásokban az anyagi jogi törvényesség elve érvényesül.⁸⁰

A magyar szabályozás jogi alapja a Tanács 2002/584/IB kerethatározata (2002. június 13.) az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról. Egyesek szerint az Európai Tanács nem lett volna jogosult az európai elfogatóparancsot európai kerethatározattal szabályozni, mivel ilyen szabályozási tárgy csak egyezmény útján jöhetett volna létre. ld.

⁷⁵ Peisch: i.m. 118. o.

⁷⁶ A kettős inkrimináció csak a politikai bizalom hiányában alkalmas eszköz az együttműködés korlátozására. Vö. Karsai Krisztina: Európai büntügyi együttműködés és alkotmányosság. Tudományos előadótűlés a Büntügyi Oktatók Országos Találkozásán, 2009. 23. o.

⁷⁷ Molnár: i.m. 105-106. o.

⁷⁸ Peisch: i.m. 119. o.

⁷⁹ Gellér Balázs József: Alkotmányos és emberi jogi aggályok az Európai Unió tagállamaival folytatott büntügyi együttműködés körében. Jubileumi tanulmányok. Magyar Büntetőjogi Társaság, 2011. 265-266. o.

⁸⁰ Karsai - Ligeti: i.m. 402. o.

a Bíróság előtt Európai Bíróság 2007. május 3-án kelt *Advocaten Voor De Wereld VZW* által indított ügyet. Emellett a kerethatározat túlságosan tágan határozza meg a kettős inkrimináció elve alól felmentett bűncselekményeket.⁸¹ A kerethatározat ugyan az irányelv rokona, de

- az irányelv elfogadásához főszabály szerint nem szükséges, hogy azt minden tagállam megszavazza;
- az irányelv megszabja a tagállamokban a végrehajtására nyitva álló időt, és ha az implementáció határidőn belül nem történik meg, a tagállam felel az ebből eredő károkért.⁸²

A kerethatározatnak megfelelően

- az európai elfogatóparancs célja büntetőeljárás lefolytatása, szabadságvesztés büntetés, illetve szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtása lehet, ha
- a kibocsátó tagállam joga szerint a büntetési tétel felső határa legalább tizenkét havi szabadságvesztés vagy szabadságelvonással járó intézkedés, vagy ha jogerősen legalább négy hónapi szabadságvesztésre, illetve szabadságelvonással járó intézkedésre ítélték.

A kiadatási eljárással szemben Békés szerint az európai elfogatóparancs előnyei:

- teljes egészében bírósági eljárás, amelybe más szervek nem avatkozhatnak bele;
- kötelező határidőket tűz ki az eljárás lefolytatására;
- egységes formanyomtatvány használatát írja elő;
- meghatározza a végrehajtás megtagadásának okait;
- az európai elfogatóparancs védelmezi az emberi jogokat is, visszautalva az Európai Unió Alapjogi Chartájára (és ezen keresztül az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatára és az Emberi Jogok Európai Egyezményére).⁸³

A terheltet megillető garanciák Róth szerint az európai elfogatóparancs vonatkozásában:

- megfelelő (bírói) kontroll,
- bíró általi meghallgatás és tájékoztatás,
- jogi segítő igénybevétele,
- tolmács igénybevételenek lehetősége,
- ésszerű időn belüli döntés,
- jogorvoslati lehetőség.

⁸¹ Békés Ádám: Az európai elfogatóparancsról [és a tagállamok közötti átadási eljárásokról] szóló. [2002. június 13-i 2002/584/IB tanácsi] kerethatározat Európai Bíróság általi értelmezése. *Ügyészek Lapja*, 2010/1. 39. o.

⁸² Az európai elfogatóparancsról. Egy ír elkövető magyar ügye kapcsán. *Interjú Bárd Petrával*. *Ügyészek Lapja* 2008. 2. sz. 39. o.

⁸³ Békés: i.m. 38. o.

- a szabadlábra bocsátáshoz való jog.⁸⁴

Az európai elfogatóparanccsal kapcsolatosan az egyik legjelentősebb előrelépés a kölcsönös bizalom elvének megjelenése. Ezzel összefüggésben a kettős büntethetőség (a törvény szóhasználatára szerint kettős büntetendőség) vizsgálata nem minden esetben szükséges:

1. nem kell mérlegelni a kettős büntetendőséget a törvény 1. számú mellékletében meghatározott bűncselekményfajták esetében;
2. vizsgálni kell, hogy a magyar törvény szerint büntetendő-e a cselekmény, ha
 - az 1. sz. mellékletben felsorolt bűncselekménynél a kibocsátó állam joga szerint a büntetési tétel felső határa nem éri el a háromévi szabadságvesztést (szabadságelvonással járó intézkedést),
 - az 1. számú mellékletben fel nem sorolt bűncselekményfajták esetében mindig,
 - az átadás tárgyává tett bűncselekmény mellett kisebb súlyú (egyébként a feltételeknek nem megfelelő) bűncselekmény miatt is bocsátották ki az európai elfogatóparanccsal.

Az európai elfogatóparancs végrehajtása nem tagadható meg az adókkal (stb.) kapcsolatos bűncselekmények esetén amiatt, hogy a magyar jog nem ismer ugyanolyan adót (stb.) mint a kibocsátó tagállam joga.

Néha problémát okozhat az 1. sz. mellékletben felsorolt bűncselekmény-csoportok értelmezése. Így pl. a felsorolt harminckét bűncselekmény közül a hormontartalmú anyagok és más növekedésserkentők tiltott kereskedelme esetén nem áll fenn a hazai jog szerinti büntethetőség.⁸⁵ Az európai elfogatóparancs a hagyományos kiadatási eljárással szemben nem politikai szintű együttműködést kíván meg, hanem a tagállami igazságügyi hatóságokra bíz feladatokat, és nem kiadatásról, hanem átadásról szól.⁸⁶

Az európai elfogatóparancs miatti eljárásban a magyar végrehajtó igazságügyi hatóság kizárólag a Fővárosi Törvényszék, egyesbíróként, akinek határozata elleni fellebbezést a Fővárosi Ítélőtábla bírálja el, tanácsülésein.

A törvény 10 pontban sorolja fel az európai elfogatóparancs végrehajtásának a megtagadását (egyed. a Kerethatározat szerint eredetileg fakultatív megtagadási okokat is kötelező megtagadási okok között szabályoz a törvény⁸⁷):

- gyermekkor miatt nem büntethető a terhelt.

⁸⁴ Róth Erika: Az európai elfogatóparancs. Magyarország és EU. 2003. 61. o.

⁸⁵ Raisz Anikó: Keresztütbizben az európai elfogatóparancs - avagy emberi jogi aggályok az Alkotmánybíróság határozata kapcsán. *Jogtudományi Közöny*, 2008/7-8. 390. o.

⁸⁶ Az európai elfogatóparancsról. Egy ír elkövető magyar ügye kapcsán... 39-40. o.

⁸⁷ Peisch: i.m. 122. o.

- ha vizsgálni kell a kettős büntetendőséget és az európai elfogatóparancs alapjául szolgáló cselekmény a magyar törvény szerint nem büncselekmény,
- a magyar joghatóság alá tartozó büncselekmény elévült (a törvény azonban arról már hallgat, hogy az elévülés vizsgálata szempontjából a magyar vagy a külföldi állam joga szerinti büntetési tételt kell-e figyelembe venni⁸⁸),
- a büntetést már végrehajtották, az nem hajtható végre stb.,
- a keresett személyt egy harmadik államban ugyanazon cselekmény miatt jogerősen felmentették stb.,
- az európai elfogatóparancs kibocsátásának alapjául szolgáló cselekmény miatt a keresett személy ellen Magyarország területén büntetőeljárás van folyamatban,
- a magyar hatóság az európai elfogatóparancs alapjául szolgáló büncselekmény miatt a feljelentést elutasította, vagy a nyomozást, illetve az eljárást megszüntette,
- a magyar joghatóság alá tartozó büncselekmény közkegyelem alá esik,
- a terhelt távollétében hozott döntés alapján kéri az átadást, és az nem felelt meg a törvény szigorú feltételeinek,⁸⁹
- ha szabadságvesztés (stb.) végrehajtása céljából bocsátották ki, és a keresett személy olyan magyar állampolgár, aki Magyarország területén lakóhellyel rendelkezik (ekkor ideiglenes végrehajtási letartóztatás rendelhető el a végrehajtás átvétele érdekében).

A Fővárosi Törvényszék az európai elfogatóparancs végrehajtását megtagadhatja, ha az olyan büncselekményre vonatkozik, amelyet egészben vagy részben Magyarország területén követtek el. Ha a büntetőeljárás lefolytatása céljából keresett személy olyan magyar állampolgár, aki Magyarország területén lakóhellyel rendelkezik, csak akkor adható át, ha a kibocsátó tagállam garanciát nyújt arra, hogy szabadságvesztés (stb.) jogerős kiszabása esetén a keresett személyt kérelmére a végrehajtására visszaszállítják Magyarországra területre.⁹⁰

Az európai elfogatóparancsral összefüggésben negatívumként említhető, hogy a kerethatározat nem rendelkezik önálló kontroll mechanizmussal: ha fennforog az emberi jogok sérelme, az állampolgárok csak saját, a kerethatározatot a belső jogba áttültető nemzeti jogszabályaikra hivatkozhatnak (a kerethatározatra közvetlenül nem).⁹¹

⁸⁸ Gellér: i.m. 260. o.

⁸⁹ L. a Tanács 2009.299:1B kerethatározatát.

⁹⁰ A megtagadással kapcsolatosan számos gyakorlati probléma merült fel. Ezekkel összefüggésben L. Koosné Mohácsi Barbara: Aktuális problémák az európai elfogatóparancs végrehajtásakor. Belügyi Szemle 2014. 5. sz. 63-80. o.

⁹¹ Molnár: i.m. 107. o.

Ha ugyanaz a személy ellen több tagállam bocsátott ki európai elfogatóparancsot, a Fővárosi Törvényszék határoz az európai elfogatóparancsok végrehajtásáról, és az összes körülmény mérlegelésével dönt arról, hogy melyik európai elfogatóparancs alapján kerüljön a keresett személy először átadásra, szükség esetén az Európai Igazságügyi Együttműködési Egység (Eurojust) véleménye alapján.

Magyarország területén elfogott személyt legfeljebb 72 órára őrizetbe kell venni és a Fővárosi Törvényszék elé kell állítani, ha

- vele szemben európai elfogatóparancsot bocsátottak ki, illetve
- ellene valamely tagállam nemzetközi körözést rendelt el vagy
- a Schengeni Információs Rendszer második generációja keretében figyelmeztető jelzést helyeztek el.

A Fővárosi Törvényszék az ügyész és a védő kötelező részvétele mellett tárgyalást tart, amelyen

- a keresett személyt meghallgatja,
- tájékoztatja a keresett személyt az egyszerűsített átadási eljárás lehetőségéről és annak jogkövetkezményeiről (de ha beleegyezik, akkor ez nem vonható vissza!);
- ha a keresett személy nem kíván élni az egyszerűsített átadási eljárás lehetőségével, és nem áll fenn megtagadási ok, elrendeli a keresett személy ideiglenes átadási letartóztatását, és az erről szóló határozatot haladéktalanul megküldi a miniszternek.

Ha a tagállami igazságügyi hatóság kéri, a Fővárosi Törvényszék az átadási eljárás keretében elrendeli azoknak a megjelölt tárgyaknak a rendőrség általi felkutatását és lefoglalását is (de ezek vissza is tarthatók)

- amelyek bizonyítási eszközként felhasználhatók, vagy
- amelyeket a keresett személy a büncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett.

Ha a keresett személy az átadásába nem egyezik bele, az ideiglenes átadási letartóztatás elrendeléséről a miniszter értesíti a tagállami igazságügyi hatóságot az európai elfogatóparancs haladéktalan megküldése érdekében. Az európai elfogatóparancsot a miniszter fogadja, és azt haladéktalanul megküldi a Fővárosi Törvényszéknek, amely ezután ismét tárgyalást tart. Ha az európai elfogatóparancs végrehajtásának és az átadásnak a feltételei fennállnak, a Fővárosi Törvényszék elrendeli a keresett személy átadási letartóztatását és átadását. A tárgyaláson hozott határozattal szembeni fellebbezésről az ügyésznek, a keresett személynek és védőjének a határozat kihirdetését követően nyomban nyilatkoznia kell. A fellebbezést két napon belül az íratokkal együtt közvetlenül kell felterjeszteni a Fővárosi Ítéltáblához.

A keresett személy beleegyezésének nagy jelentősége van tehát az eljárás lefolytatására nézve. Amint az a Bizottságnak az Európai Parlament és a

Tanács felé 2011. 04. 11-én benyújtott, az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról szóló, 2002. június 13-i tanácsi kerethatározat 2007-től való végrehajtásáról szóló jelentéséből kiderül, az átadás átlagos időtartama belecselezés esetén alig több mint 2 hét (2005: 14,7 nap. 2006: 14,2 nap. 2007: 17,1 nap. 2008: 16,5 nap. 2009: 16 nap), míg ha az érintett nem járult hozzá, akkor kb. háromszor ilyen hosszú az eljárás (2005: 47,2 nap. 2006: 51 nap. 2007: 42,8 nap. 2008: 51,7 nap. 2009: 48,6 nap). A jelentés szerint egyébként az érintettek több mint fele hozzájárult az átadáshoz (2005: 51%. 2006: 53%. 2007: 55%. 2008: 62%. 2009: 54%).

Az ideiglenes átadási letartóztatást meg kell szüntetni, ha annak elrendelésétől számított negyven napon belül az európai elfogatóparancs nem érkezik meg. Az elfogatóparancs végrehajtása ugyanis nem jelenti azt, hogy az érintett személyt az átadás megtörténteig fogva kell tartani.⁹² Az átadási letartóztatás a keresett személy átadásáig tart. Az átadási, az ideiglenes átadási, vagy az ideiglenes végrehajtási letartóztatás helyett más személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés nem alkalmazható (így óvadék sem).

Az európai elfogatóparancs végrehajtásáról és az átadásról szóló jogerős határozatot a belecselezés kinyilvánítását követő tíz, ha a személy az átadásába nem egyezik bele, az elfogását követő hatvan napon belül kell meghozni (kivételes esetben a határidő harminc nappal meghosszabbítható). Ha kivételes esetben nem lehet betartani a határidőket, a késedelem okainak közlése mellett a miniszter erről tájékoztatja az Eurojustot.

A kerethatározat (így a törvény is) rendelkezik az ún. speciális személyekről:

- ha a keresett személy menekültkénti vagy menedékeskénti elismerését kéri, a bíróság haladéktalanul értesíti a menekültügyi hatóságot arról, hogy a keresett személlyel szemben átadási eljárás van folyamatban;
- ha a keresett személyt nemzetközi jogon vagy közjogi tisztség betöltésén alapuló mentesség illeti meg Magyarország területén, a határidőket attól a naptól kell számítani, amelyen a Fővárosi Törvényszékre érkezik a mentesség felfüggesztéséről, illetve a büntetőeljárás megindításához való előzetes hozzájárulásról szóló értesítés.

Az európai elfogatóparancs végrehajtásáról és az átadásról szóló jogerős határozatot a Fővárosi Törvényszék haladéktalanul megküldi a miniszternek. A miniszter az európai elfogatóparancs végrehajtásáról és az átadásról szóló döntésről, valamint a keresett személy európai elfogatóparancs alapján történt fogva tartásának időtartamáról értesíti a kibocsátó tagállami igazságügyi hatóságot és a Nemzetközi Büntügyi Együttműködési Központot (NEBEK).

⁹² Róth: i.m. 66. o.

A NEBEK az ORFK Büntügyi Főigazgatóság alárendeltségében működő Igazgatóság. Tevékenysége információcsere, amely

- az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol),
 - a Nemzetközi Büntügyi Rendőrség Szervezete (INTERPOL),
 - a Schengeni Információs Rendszer (SIS) és
 - a bűnüldöző szervek együttműködését szabályozó két- és többoldalú nemzetközi szerződések keretében
- valósul meg. Osztályai a Nemzetközi Információs Osztály, az Interpol Magyar Nemzeti Iroda, az Europol Nemzeti Iroda és a SIRENE Iroda.⁹³

A keresett személy átadásáról a NEBEK a rendőrség közreműködésével gondoskodik, legkésőbb az európai elfogatóparancs végrehajtásáról és az átadásról szóló határozat jogerőre emelkedésétől számított tíz napon belül (ez a határidő újabb 10 nappal meghosszabbítható).

A Fővárosi Törvényszék az európai elfogatóparancs végrehajtásáról hozott határozatában

- elhalaszthatja a keresett személy átadását annak érdekében, hogy ellene Magyarország területén a büntetőeljárást lefolytathassák, vagy ha már elítélték, az európai elfogatóparancs kibocsátásának alapjául szolgáló cselekménytől különböző bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztést (stb.) végrehajthassák;
- az átadás elhalasztása helyett ideiglenesen átadhatja a keresett személyt a kibocsátó tagállami igazságügyi hatóságnak (ilyenkor vissza kell szállítani a megállapodásnak megfelelően).

A magyar bíróság által kibocsátott európai elfogatóparancs félbeszakítja az elévülést. Ugyanígy, ha belföldi körözés helyett nemzetközi körözést vagy európai elfogatóparancsot bocsátottak ki, az újabb tény miatti belföldi elfogatóparancs az elévülést szintén félbeszakítja.⁹⁴

A törvény részletesen szabályozza az európai elfogatóparancs kibocsátásának feltételeit is. Háromféle bíróság bocsáthat ki európai elfogatóparancsot:

- ha a terhelttel szemben büntetőeljárást kell lefolytatni, az Európai Unió valamely tagállamában történő elfogása és átadása érdekében a bíróság (ha a bűncselekmény tárgyi súlya ezt indokolja) haladéktalanul európai elfogatóparancsot bocsát ki;
- ha a terheltten jogerősen kiszabott szabadságvesztést kell végrehajtani, az európai elfogatóparancsot a büntetés-végrehajtási bíró bocsátja ki;
- a vádirat benyújtása előtt az európai elfogatóparancsot a nyomozási bíró bocsátja ki.

⁹³ Dani: i.m. 331. o. Az egyéb. a 2002. évi LIV. törvényben szereplő együttműködési formák (bi- és multilaterális szerződések) részletesen l. ugyanitt.

⁹⁴ Peisch: i.m.122. o.

Az európai elfogatóparancsot a terhelt bejelentett lakóhelye (tartózkodási helye) szerint illetékes rendőrkapitányságnak és a NEBEK-nek küldik meg. Az európai elfogatóparancsot le kell fordítani a végrehajtó tagállam hivatalos nyelvére vagy hivatalos nyelveinek egyikére. A magyar bíróság is kérheti az európai elfogatóparancsban tárgyak lefoglalását és átadását. Az európai elfogatóparancs hatálya kiterjed Magyarország területére is.

Az európai elfogatóparancsot haladéktalanul vissza kell vonni, ha a kibocsátásának oka megszűnt, de folyamatban lévő büntetőeljárás esetén az eljárás jogerős befejezéséig nem vonható vissza. Az európai elfogatóparancsot a bíróság a terhelt elfogásáról szóló értesítés kézhezvételét követően haladéktalanul a miniszternek küldi meg továbbítás céljából.

Felmerül a kérdés, hogy egyáltalán ki lehet-e bocsátani többször európai elfogatóparancsot akár az átadás jogerős megtagadását követően, akár a jogszabályi környezet változására tekintettel. Egyetértünk Bárdal: a ne bis idem elve e tekintetben nem érvényesül, azaz nincs eljárási res judicata.⁹⁵

Az európai elfogatóparancs végrehajtásából eredő külföldi fogvatartás teljes időtartamát be kell számítani a bíróság által kiszabott büntetésbe (szabadságelvonással járó intézkedésbe).

A tagállami igazságügyi hatóság az átadás elhalasztása helyett szintén dönthet a keresett személy ideiglenes átadásáról és erről is megállapodást kötnék.

Az átadott személlyel szemben az átadása előtt elkövetett, az átadásának alapjául szolgáló bűncselekménytől különböző egyéb bűncselekmény miatt nem indítható büntetőeljárás, nem ítéltető el, és egyéb módon sem fosztható meg szabadságától (specialitás szabálya), kivéve, ha 45 napon belül nem hagyja el Magyarország területét, vagy elhagyása után ide visszatér, lemondott a specialitás szabályáról stb.

Az európai elfogatóparancs alapján keresett személy azon tagállam hozzájárulása nélkül, amely őt átadta, az átadása előtt elkövetett bűncselekmény miatt kibocsátott európai elfogatóparancs alapján átadható a végrehajtó tagállamtól különböző tagállamnak, ha

- a keresett személy a végleges szabadon bocsátását követő 45 napon belül nem hagyja el Magyarország területét, vagy elhagyása után ide visszatér;
- a keresett személy beleegyezik ebbe,
- a keresett személyre nem vonatkozik a specialitás szabálya.

⁹⁵ Ugyanerre jutott egy 2008-as ügyben az Európai Bíróság is (C-296-08, PPU, sz. ügy: Ignacio Pedro Santesteban Goicoechea elleni büntetőeljárás, 55-56. bek.), <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=68716&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=606424> Bárd Petra: A büntügyi együttműködés esapdái: a Tobin-ügy. Kriminológiai Tanulmányok 2014. 100. o.

A keresett személy átvételéről a NEBEK szintén a rendőrség közreműködésével gondoskodik.

Az Európai Unió tagállamainak kötelezettsége a nemzetközi büntettek elkövetőinek felelősségre vonása is. Ezért a büntügyi együttműködés keretein belül törekedni kell a Statútumból fakadó kötelezettségük végrehajtására, és fogantatni kell az európai elfogatóparancs tekintetében is az ehhez szükséges intézkedéseket.⁹⁶

Magyarország egyébként implementációs kötelezettségének az európai elfogatóparancsról szóló kerethatározat tekintetében maradéktalanul eleget tett, a bizottsági jelentések a magyar implementáció vonatkozásában hiányosságot nem tártak fel, sőt Magyarország több szempontból pozitív példaként került megemlítésre. Az európai elfogatóparancsok száma hazánkban évről évre növekszik: míg 2004. évben mindössze 42 európai elfogatóparancs kibocsátására került sor, 2009. évben a Magyarországon kibocsátott európai elfogatóparancsok száma meghaladta az ezret (Lengyelország, Románia, Németország és Franciaország után Magyarországon került sor a legtöbb európai elfogatóparancs kibocsátására).⁹⁷

A rendkívül gyakori alkalmazás okai Varga szerint az alábbiak:

- az ország földrajzi elhelyezkedése,
- a Schengeni Térség külső határainak hossza,
- hazánk tranzitország jellege,
- a határokon átnyúló bűnözés általánosan növekvő volumene,
- az európai elfogatóparancs kibocsátását övező nemzeti jogszabályi háttér (l. korábban kevés mérlegelési lehetőség a kibocsátáskor).⁹⁸

Az európai elfogatóparancs bevezetésével illetve alkalmazásával kapcsolatosan kezdetektől fogva merültek fel alkotmányos aggályok.⁹⁹ Portugália és Szlovénia már előre módosította alkotmányát, Franciaország 2003 márciusában vizsgálta felül alkotmányos rendelkezéseit az európai elfogatóparancs alkalmazhatóságát illetően. Később Németországban, Lengyelországban és Cipruson is alkotmányos problémák merültek fel,¹⁰⁰ és ahogyan arról azóta számtalan tanulmány jelent meg, „az Európai Unió.

⁹⁶ Kirs: i.m. 199. o.

⁹⁷ Varga: i.m. 105. o.

⁹⁸ Varga: i.m. 106. o.

⁹⁹ L. Bárd Petra: A kölcsönös bizalom elvével szembeni alkotmányos aggályok az európai elfogatóparancs példáján keresztül. Kriminológiai tanulmányok, 2008. 175-192. o. és Bárd Petra: Egy jogintézmény hányatott sorsa: az európai elfogatóparancs. Rendészeti Szemle 2008. 12. sz. 3-26. o.

¹⁰⁰ Ezekről részletesen L. Balogh-Békesi Nóra: „Közös európai alkotmányjog” vagy szuverenitás-transzfer esetről-esetre. A magyar Alkotmánybíróság döntéséről az EU valamint Izland és Norvégia közötti átadási eljárásról szóló megállapodás tárgyában. Jogtudományi Közöny 2008. 6. sz. 310-311. o.

valamint az Izlandi Köztársaság és a Norvég Királyság között az Európai Unió és tagállamai, valamint Izland és Norvégia közötti átadási eljárásról szóló Megállapodás” (EUN-megállapodás) kihirdetéséről szóló törvény kapcsán a magyar Alkotmánybíróság is (többek által vitatott) határozatot hozott.¹⁰¹

A közös európai büntügyi együttműködéssel összefüggésben Bárd két hipotézist állított fel:

- a közös bűnmegelőzés és bűnüldözés a személyek szabad mozgásának ellenpontja, az egységesülő Európa büntetőjogi dimenzióját csakis a szupranacionalitás szerint kidolgozott uniós jog alapján történő szorosabb tagállami együttműködés teheti hatékonyvá;
- a büntetőjog részbeni közösségesítése nem fog megtörténni, azaz a tagállamok nem lesznek hajlandók feladni nemzeti szuverenitásuk egy részét, ameddig az emberi jogi paradigma (az EU úgynevezett alapjogi kultúrája) a büntetőjog területén ki nem teljeseedik, és a büntetőeljárás garanciák, valamint a büntetés-végrehajtás feltételeinek minimum harmonizációja meg nem történik.¹⁰²

Attól félünk, hogy az egységes európai büntető kodifikációig még nagyon sokat kell tenni, és a tagállamok várhatóan csak apró lépésekkel hajlandók haladni, mert szuverenitásuknak ezt a részét soha nem adják fel teljesen.

¹⁰¹ Így ezzel a kérdéssel foglalkozik többek között Balogh-Békesi: i.m. 310-315 o.; Karsai: Európai büntügyi együttműködés... 21-24. o.; Karsai - Ligeti: i.m. 399-408 o.; Kovács: i.m. 409-413. o.

¹⁰² Bárd Péter: A büntügyi együttműködés espadái... 93-94.